

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ:
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**“Η γέννηση της τρομοκρατίας στις Ισλαμικές χώρες και τα αίτια
επίθεσης στη Δύση”**

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Μαίρη Μπόσση
Πειραιάς, Ιούνιος 2020

*Αφιερώνεται στους γονείς μου,
Κωνσταντίνο και Βασιλική*

Η Κερασίνα Ζακζάγκη βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Κερασίνα Ζακζάγκη

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους Καθηγητές του Τμήματος Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς που με την άριστη διδασκαλία και την ορθή καθοδήγησή τους, στάθηκαν αρωγοί στην μεταλαμπάδευση των γνώσεων στον τομέα των Διεθνών Σχέσεων και των Ευρωπαϊκών Σπουδών. Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα Καθηγήτριά μου, κυρία Μαίρη Μπόση, η οποία ανέλαβε την επίβλεψη της διπλωματικής μου εργασίας με εξαιρετική επιστημονική καθοδήγηση και άψογη συνεργασία, καθώς και τα Μέλη της Τριμελούς Επιτροπής κ. Ιωάννη Κωνσταντόπουλο και κ. Ανδρέα Λιαρόπουλο οι οποίοι συνέβαλαν καθοριστικά στην επιτυχή ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ	
1.1 Προσδιορίζοντας την τρομοκρατία	8
1.1.2 Νέες μορφές τρομοκρατίας: «μοναχικοί λύκοι», εγχώρια τρομοκρατία και αυτο-ριζοσπαστικοποίηση	13
1.2 Διεθνής τρομοκρατία	15
1.3 Μετά την 11 ^η Σεπτεμβρίου	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΙΣΛΑΜ, ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ	
2.1 Προέλευση και εξέλιξη του ισλαμικού φονταμενταλισμού	22
2.2 Ισλαμικός φονταμενταλισμός και βία	26
2.3 Τζιχάντ και τρομοκρατία	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	
3.1 Οικονομικοί παράγοντες	34
3.1.1 Οικονομική στέρηση	35
3.2. Κοινωνικοί παράγοντες	36
3.3 Πολιτικοί λόγοι	39
3.3.1 Πολιτικός μετασχηματισμός και αστάθεια	40
3.4 Κοινωνικοί και δημογραφικοί παράγοντες	41
3.5 Θρησκεία	42
3.5 Προς μια εναλλακτική θεώρηση	44
ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	46
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	49

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τελευταία χρόνια ολοένα και αυξάνονται οι ανησυχίες γύρω από τις διαστάσεις που λαμβάνει το φαινόμενο της διεθνούς τρομοκρατίας και ειδικότερα οι τρομοκρατικές ενέργειες που προέρχονται από εξτρεμιστικές ισλαμικές ομάδες. Τα πρόσφατα τρομοκρατικά χτυπήματα σε χώρες του δυτικού κόσμου έχουν καταστήσει επιτακτική την ανάγκη για την ερμηνεία και την κατανόηση του φαινομένου της τρομοκρατίας, με σκοπό τον περιορισμό και εν συνεχεία την αποτροπή παρόμοιων ενεργειών στο μέλλον. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα μελέτη επιχειρεί να προσφέρει μια συνολική εικόνα, με αφετηρία τις διάφορες ερμηνευτικές προσεγγίσεις γύρω από την έννοια και το φαινόμενο της τρομοκρατίας, ενδιάμεσο σταθμό την εξέταση του ισλαμικού φονταμενταλισμού και την σχέση του με την τρομοκρατία και τελικό προορισμό την κατανόηση των ενδεχόμενων αιτιών της τρομοκρατίας.

Λέξεις – κλειδιά: διεθνής τρομοκρατία, Ισλάμ, ισλαμικός φονταμενταλισμός, τζιχάντ, 11η Σεπτεμβρίου, ριζοσπαστικοποίηση

ABSTRACT

Concerns have been growing in recent years about the dimensions of the phenomenon of international terrorism, and in particular the acts of terrorism by extremist Islamic groups. Recent terrorist attacks in western countries have made it imperative to interpret and understand the phenomenon of terrorism in order to limit and if possible to prevent such actions in the future. Within this context, the present study attempts to provide an overview, starting from the different interpretative approaches to the concept and the phenomenon of terrorism, as an intermediate stop the examination of Islamic fundamentalism and its relation to terrorism and as final destination the understanding of the possible causes of terrorism.

Keywords: international terrorism, Islam, Islamic fundamentalism, jihad, 9/11, radicalization

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια, ο ακαδημαϊκός κόσμος έχει παρακολουθήσει να αναπτύσσεται μια ευρεία τάση ερευνητικών και ακαδημαϊκών προγραμμάτων στον τομέα της εθνικής ασφάλειας και της αντιτρομοκρατίας. Μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, η απειλή της παγκόσμιας τρομοκρατίας έγινε αμέσως το επίκεντρο της διεθνούς ατζέντας. Η αυξανόμενη αναγνώριση της απειλής, σε συνδυασμό με την αύξηση των κρατικών δαπανών, ώθησε την ανάπτυξη ακαδημαϊκών ερευνητικών ιδρυμάτων, ομάδων προβληματισμού και νέων προγραμμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη μελέτη της εθνικής ασφάλειας και της αντιτρομοκρατίας. Η τάση ήταν ιδιαίτερα εμφανής στις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς οι ερευνητές ενδιαφέρθηκαν για μια βασική κατανόηση των χαρακτηριστικών της τρομοκρατίας, ενώ οι διάφοροι εθνικοί και διεθνείς φορείς και οργανισμοί ασφάλειας αναζητούσαν τρόπους αποτελεσματικής αντιμετώπισης του φαινομένου. Η τάση αυτή συνοδεύτηκε από σημαντική αύξηση του αριθμού των ερευνητών που επικεντρώνονται στο φαινόμενο της τρομοκρατίας. Αυτοί οι ερευνητές προέρχονταν από ένα ευρύ φάσμα ακαδημαϊκών κλάδων, εφαρμόζοντας ποικίλα ποσοτικά και ποιοτικά ερευνητικά εργαλεία και μεθόδους στην ανάλυση της απειλής της τρομοκρατίας.

Κατά την κατανόηση του φαινομένου και την πρόληψη μελλοντικών τρομοκρατικών επιθέσεων, οι ερευνητές επικεντρώθηκαν κυρίως στην κατανόηση του σκεπτικού των τρομοκρατικών οργανώσεων γενικότερα και των οργανώσεων του παγκόσμιου Jihad, ειδικότερα τους υπολογισμούς κόστους-οφέλους και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Έχουν επίσης εξερευνηθεί οι τάσεις στην τρομοκρατία, οι οποίες συχνά επικεντρώνονται στην εισαγωγή, στη μετάβαση ή στην προβολή ενός συγκεκριμένου τρόπου λειτουργίας ή μιας μεθόδου, όπως οι βομβιστικές επιθέσεις αυτοκτονίας, η χρήση μη συμβατικών όπλων, κα.

Η επανεξέταση αυτών των τάσεων και θεμάτων στην τρομοκρατία, και η ακαδημαϊκή έρευνα που τις συνόδευε, είναι καθοριστικής σημασίας για τον προσδιορισμό του βαθμού της κατάστασης που αφορά την τρομοκρατική απειλή, τόσο για τις κυβερνήσεις που σχεδιάζουν και αποφασίζουν για την αντιτρομοκρατική πολιτική, όσο και για τους ειδικούς και θεωρητικούς που παρέχουν την πληροφόρηση για τον σχεδιασμό

αυτών των αποφάσεων. Στην εξερεύνηση του φαινομένου της σύγχρονης διεθνούς τρομοκρατίας, η παρούσα μελέτη θα εισαγάγει τους αναγνώστες στις διάφορες σχολές σκέψης και τις ακαδημαϊκές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται για την εξήγηση και κατανόηση του φαινομένου της τρομοκρατίας, βασιζόμενη σε ένα ευρύ φάσμα κλάδων και θεωριών. Η συζήτηση εκτείνεται στις βασικότερες συνιστώσες του τρομοκρατικού φαινομένου, σε θέματα που αφορούν τους ποικίλους και διαφορετικούς ορισμούς πάνω στον όρο «τρομοκρατία» και ως εκ τούτου σε διαφορετικές ερμηνείες για το πώς γίνεται κατανοητή από τη διεθνή κοινότητα καθώς και τους παράγοντες που υπογραμμίζονται ότι διαδραματίζουν (ή όχι) κάποιο ρόλο στην εκδήλωση τρομοκρατικών ενεργειών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

1.2 Προσδιορίζοντας την τρομοκρατία

Ο Αμερικανός ιστορικός Walter Laqueur εξηγεί ότι η τρομοκρατία δεν είναι ένα νέο φαινόμενο και ότι η σύγχρονη τρομοκρατία έχει τις ρίζες της από τον 19ο αιώνα. Με την πρώτη «έκρηξη» της στη δεκαετία του 1970, όταν εξτρεμιστικές αριστερές ομάδες, όπως η βασκική ETA, η ιταλική Brigate Rosse και ο ιρλανδικός IRA διέπραξαν διάφορες τρομοκρατικές πράξεις για την επιδίωξη των πολιτικών τους στόχων, ξεκίνησε η έρευνα για την τρομοκρατία και μαζί της προέκυψε η ανάγκη ορισμού της «τρομοκρατίας». Όπως υποστηρίζει ο Laqueur, η αναζήτηση του τέλει ορισμού της τρομοκρατίας είναι δύσκολο εγχείρημα, καθώς το πεδίο είναι πολύ περίπλοκο και είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ποιος είναι «τρομοκράτης». Ωστόσο, κατέληξε στον ορισμό της τρομοκρατίας ως την παράνομη χρήση βίας κατά αθώων πολιτών για πολιτικούς σκοπούς.

Ανέκαθεν υπήρχαν σοβαροί λόγοι για το εγχείρημα διαμόρφωσης ενός γενικώς αποδεκτού ορισμού της τρομοκρατίας. Από την πλευρά που αφορά την χάραξη πολιτικής, οι πιο σημαντικοί από αυτούς τους λόγους έχουν να κάνουν με τη προώθηση της διεθνούς συνεργασίας κατά του φαινομένου της τρομοκρατίας, ενώ από ακαδημαϊκής άποψης αναγνωρίζεται η ανάγκη για την διαμόρφωση και προώθηση ενός θεωρητικού πλαισίου ως προς «τι είναι η τρομοκρατία». Ένα σύνηθες και δύσκολο να ξεπεραστεί εμπόδιο για έναν κοινά αποδεκτό ορισμό, είναι η υποκειμενική εφαρμογή (ή μη εφαρμογή) της έννοιας, ανάλογα με το που εδράζονται τα ενδιαφέροντα της κάθε πλευράς, γεγονός που έχει καταστήσει πιο ασαφή τον χαρακτήρα μιας αναλυτικής προσέγγισης (Schmid, 2004).

Ακόμη και πριν από τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, ο όρος «τρομοκρατία» χρησιμοποιούνταν εκτεταμένα σε ποικίλα πλαίσια με αποτέλεσμα να καταστεί σχεδόν χωρίς συγκεκριμένο νόημα (Gearty, 1991). Μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ο όρος χρησιμοποιήθηκε με τέτοια έκταση και χωρίς ιδιαίτερη προσοχή στον δημόσιο και πολιτικό λόγο ώστε δόθηκε η εντύπωση πως δεν υπάρχει κάποια σοβαρή πρόθεση για την δημιουργία μιας μεθοδικής αναλυτικής αντίληψης σχετικά με το τι είναι «τρομοκρατία» και πως μπορεί να αντιμετωπιστεί. Ερευνητές όπως ο English σημειώνουν ότι μια υποκειμενική αντίληψη σχετικά με το φαινόμενο μπορεί μόνο να οδηγήσει σε μια διαφωνία και αμοιβαία κατάχρηση του όρου, προσδίδοντας ελάχιστη σαφήνεια και αναλυτική εξέταση (English, 2009).

Μια βίαιη ενέργεια μετατρέπεται σε τρομοκρατική ενέργεια μόνο εάν εκφοβίζει και στοχεύει άμαχο πληθυσμό. Με αυτόν τον τρόπο, ο ορισμός της τρομοκρατίας γίνεται αντιφατικός. Ο Igor Primoratz ορίζει την τρομοκρατία ως «τον εκφοβισμό με έναν σκοπό: ο τρόμος έχει σκοπό να προκαλέσει τους άλλους να κάνουν πράγματα που διαφορετικά δεν θα έκαναν» (Primoratz, 2004: 5). Ο ορισμός της τρομοκρατίας από τον Robert Young (2004) κινείται περίπου στα ίδια πλαίσια. Επικεντρώνεται στην χρήση βίας, η οποία στρέφεται κατά προσώπων ή περιουσίας εξαιτίας πολιτικών σκοπών. Ωστόσο, ο ορισμός του δεν υποδεικνύει ούτε διευκρινίζει αν τα πρόσωπα αυτά είναι μαχόμενοι ή όχι. Μια άλλη προσέγγιση ορίζει ότι η τρομοκρατία είναι η χρήση βίας – ως πολιτικό ζήτημα – με σκοπό να προκαλέσει τον τρόμο στους ανθρώπους με απώτερο σκοπό την αλλαγή των πεποιθήσεων και στάσεων τους ή αυτών των συμμάχων τους (Ashford, 1998).

Πολλοί πολιτικοί επιστήμονες και ερευνητές στον τομέα της τρομοκρατίας διακρίνουν επίσης την κρατική τρομοκρατία, που χρησιμοποιείται από κρατικούς φορείς ή στρατιωτικούς ηγέτες εναντίον αμάχων, και την τρομοκρατία που χρησιμοποιείται από ιδιωτικούς φορείς κατά ενός κράτους ή συγκεκριμένου τμήματος της κοινωνίας. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι μόνο αυτού του είδους ο «τρομοκράτης» μπορεί να νοηθεί ως τρομοκρατία όπως τη γνωρίζουμε σήμερα (Humenberger, 2017).

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου είναι γνωστές ως οι τελευταίες τρομοκρατικές επιθέσεις στις δυτικές χώρες, οι οποίες σχεδιάστηκαν, οργανώθηκαν και εκτελέστηκαν από μία και μόνο διεθνή οργάνωση τρομοκρατίας, καθώς όλες οι πρόσφατες επιθέσεις μπορούν να χαρακτηριστούν ως τρομοκρατικές επιθέσεις που επηρεάστηκαν ίσως από κάποια εξωτερική τρομοκρατική οργάνωση, αλλά διαπράχθηκαν από πολίτες. Όπως επισημαίνουν οι ερευνητές, οι τρομοκράτες είναι μη κρατικοί φορείς με πολιτικά, θρησκευτικά ή ιδεολογικά κίνητρα και επιδιώκουν ορισμένους (ενίοτε μακροπρόθεσμους) στόχους. Με τις τρομοκρατικές επιθέσεις, οι τρομοκράτες προσπαθούν να προσελκύσουν την προσοχή στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, να εξαπλώσουν τον φόβο στην κοινωνία και να επιτύχουν μακροχρόνιες ψυχολογικές επιπτώσεις. Μετά την 9/11, ξεκίνησε μια νέα εποχή πολιτικής ασφάλειας, με την τρομοκρατία να θεωρείται μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις σε αυτόν τον αιώνα (Humenberger, 2017)

Φυσικά μετά την 11^η Σεπτεμβρίου άλλαξαν πολλά με ιδιαίτερη έμφαση να δίνεται σε μια πολιτισμική πλαισίωση της τρομοκρατίας, όπως θα εξετάσουμε αργότερα. Όσοι

εστιάζουν στο πολιτισμικό πλαίσιο ως κεντρικό σημείο για την κατανόηση της τρομοκρατίας εξαντλούν την ερμηνεία της μέσα από πρίσμα του δόγματος της πόλωσης των πολιτισμών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της ιδέας είναι η ανάλυση του Samuel Huntington στο έργο *The Clash of Civilizations*. Ωστόσο, μια πιο αντικειμενική και ήρεμη κατανόηση της ουσίας που έχει το φαινόμενο της τρομοκρατίας επιβάλλει την αποφυγή απόδοσης των επιθετικών ενεργειών και προθέσεων σε ένα συγκεκριμένο τύπο πολιτισμού ή πολιτικού κινήματος. Ερευνητές όπως ο Kamal (2008) επισημαίνουν την σημασία ότι η χρήση της βίας δεν επαρκεί για να αποκαλύψει την ουσία της τρομοκρατικής πράξης – παρόλο που οι περισσότερες πολιτικές ερμηνείες της τρομοκρατίας εστιάζουν στην χρήση βίας - διότι η βία συνιστά μια μέθοδο και όχι την ουσία. Κατά παρόμοιο τρόπο ο εκφοβισμός των ανθρώπων είναι μια απεικόνιση, μια έκφραση της τρομοκρατίας και όχι η ουσία της. Αυτή η ένσταση προκύπτει από την ιδέα ότι υπάρχει μια θεμελιώδης διαφορά μεταξύ φαινομένου και του τρόπου με το οποίο αυτό εμφανίζεται – ιδέα που έχει την βάση της στην φιλοσοφική παράδοση του Hegel (Kamal, 2008).

Η δυσκολία για την διαμόρφωση ενός καθολικά αποδεκτού ορισμού της τρομοκρατίας γίνεται εμφανής αν παρατηρήσει κάποιος και τις διαφορετικές προσεγγίσεις και ερμηνείες που έχουν υιοθετήσει τα κράτη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Πίνακας 1).

Πίνακας 1: Ορισμός της τρομοκρατίας σε χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας

Χώρες	Πρόθεση της τρομοκρατικής πράξης	Χρησιμοποιούμενα Μέσα	Στόχοι / συνέπειες
Αυστραλία	Επιθέσεις που σχεδιάστηκαν και εκτελέστηκαν για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων πολιτικών, θρησκευτικών και/ή ιδεολογικών σκοπών	Μια πράξη (ή απειλή πράξης) που δεν αποτελεί διαμαρτυρία, διαφωνία ή βιομηχανική δράση και προκαλεί συγκεκριμένες ζημιές	Σοβαρές βλάβες σε άτομα, ιδιοκτησία, προκαλεί θάνατο, θέτει σε κίνδυνο την ζωή, την υγεία, την ασφάλεια, παρεμποδίζει ή καταστρέφει ένα ηλεκτρονικό σύστημα
Αυστρία	Να επηρεάσει την κυβέρνηση ή να θέσει υπό φόβο το κοινό	Πράξη ή απειλή βίας	Ανθρώπινη ζωή, υλική ή άυλη ιδιοκτησία και υποδομές
Γαλλία	Σκόπιμη και σοβαρή διατάραξη του νόμου και της τάξης	Σκόπιμες προσπάθειες κατά της ζωής των ανθρώπων, ηλεκτρονικό έγκλημα, κατασκευή και κατοχή θανατηφόρων όπλων	
Γερμανία	Πράξεις με θρησκευτικό, πολιτικό, εθνικό ή ιδεολογικό υπόβαθρο με σκοπό την πρόκληση φόβου και τον επηρεασμό της κυβέρνησης	Οι πληγέντες αποζημιώνονται σε περιπτώσεις πυρκαγιάς, έκρηξης, πρόσκρουση εναέριων σωμάτων και άλλων κακόβουλων τρομοκρατικών ενεργειών	
Ολλανδία	Επιθέσεις με σκοπό την εξυπηρέτηση θρησκευτικών, πολιτικών και ιδεολογικών σκοπών	Κάθε βίαιη πράξη και συμπεριφορά που διαπράχθηκε εκτός του πεδίου μιας από τις έξι μορφές πολέμου όπως αναφέρεται στο Άρθρο 64 (2) του νόμου για την Εποπτεία Επιχειρήσεων Ασφάλισης	Πράξεις που στρέφονται κατά ανθρώπων και ιδιοκτησίας οποιασδήποτε φύσης
ΗΠΑ	Οποιαδήποτε προσπάθεια με σκοπό τον εκφοβισμό του αμερικανικού πληθυσμού και τον επηρεασμό της αμερικανικής πολιτικής	Βίαιη ή επικίνδυνη πράξη	Να θέσει σε κίνδυνο την ανθρώπινη ζωή, την ιδιοκτησία και υποδομές εντός και εκτός των ΗΠΑ σε περίπτωση επίθεσης σε εναέρια σώματα

Ο όρος «τρομοκρατία» έχει χρησιμοποιηθεί με αναφορά τις διαδηλώσεις στην Ταϊλάνδη, στην Τυνησία και την Λιβύη (BBC, 2011), για την ισραηλινή επίθεση εναντίον ενός στόλου πλοίων που επιχείρησαν να «σπάσουν» τον ισραηλινό αποκλεισμό της Γάζας, για την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ και την ισραηλινή εισβολή στο Λίβανο, για τις Αμερικανικές επιθέσεις με drone στο Πακιστάν, τις αεροπορικές επιδρομές της Δύσης και του NATO εναντίον της Λιβύης, τους επαναστάτες της Συρίας που επιχείρησαν να ανατρέψουν το καθεστώς Assad, ακόμη και για τον ιδρυτή της Wikileaks, Julian Assange, ο οποίος περιγράφηκε από τον Γερουσιαστή των ΗΠΑ Mitch McConnell ως «τρομοκράτης υψηλής τεχνολογίας» (Chital, 2010).

Στην Ευρώπη, οι τρομοκρατικές επιθέσεις δεν είναι ένα νέο φαινόμενο. Τα πρώτα παραδείγματα τρομοκρατικών επιθέσεων ήταν οι δολοφονίες της αυτοκράτειρας Ελισάβετ, του Franz Ferdinand, ή του Engelbert Dollfuß. Πιο πρόσφατα, ακόμη και μετά τις ήδη αναφερθείσες επιθέσεις στη δεκαετία του '70, περιστατικά όπως ο βομβαρδισμός Lockerbie στη Σκωτία οδήγησαν σε μεγάλο αριθμό ανθρωπίνων απωλειών κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80, ενώ άλλες επιθέσεις συνέβησαν στη δεκαετία του '90. Επιπλέον, η αύξηση των μέτρων ασφαλείας μετά τις 9/11 δεν θα μπορούσε να εμποδίσει τις ισλαμιστικές τρομοκρατικές επιθέσεις, όπως οι βομβιστικές επιθέσεις στη Μαδρίτη το 2004, οι βομβιστικές επιθέσεις στο Λονδίνο στις 7 Ιουλίου 2005 ή οι πυροβολισμοί στην Τουλούζη και Montauban τον Μάρτιο του 2012. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι σε σύγκριση με δέκα χρόνια πριν, οι τρομοκρατικές επιθέσεις αυξήθηκαν με τις πολυάριθμες επιθέσεις που καταγράφηκαν σε μόλις δυόμισι χρόνια μεταξύ της επίθεσης Charlie Hebdo το 2015 και των τελευταίων επιθέσεων στη Βαρκελώνη και στο Turku τον Αύγουστο του 2017 (Humenberger, 2017).

Ανεξάρτητα από το αν κάποιες από τις παραπάνω περιπτώσεις θα έπρεπε να κατηγοριοποιηθούν ως «τρομοκρατική πράξη», γίνεται εμφανές ότι ο όρος χρησιμοποιείται πάρα πολύ συχνά χωρίς καμία αυστηρότητα ως προς το τι είναι η τρομοκρατία και ποιες οι παράμετροι της. Σύμφωνα με την Crenshaw (2011), μια έμπειρη ερευνήτρια στον τομέα, «ο όρος χρησιμοποιείται συχνά με απρόσεκτο τρόπο για ρητορικούς λόγους». Μέσα στο ίδιο πνεύμα, μια Ομάδα Υψηλού Επιπέδου του ΟΗΕ το 2004 εξέφρασε την απογοήτευσή της ότι «η έλλειψη συμφωνίας για έναν σαφή και κοινό

ορισμό υπονομεύει την ηθική και κανονιστική στάση κατά της τρομοκρατίας και έχει υποβαθμίσει την εικόνα των Ηνωμένων Εθνών » (UN, 2004).

1.1.2 Νέες μορφές τρομοκρατίας: «μοναχικοί λύκοι», εγχώρια τρομοκρατία και αυτο-ριζοσπαστικοποίηση.

Για κάποιους θεωρητικούς, αυτό που μπορεί να παρατηρηθεί συγκρίνοντας τις τρομοκρατικές επιθέσεις πριν από την 11/11 με εκείνες που συνέβησαν στη νέα χιλιετία είναι ότι υπάρχει μια σαφής μετάβαση από πολιτικά σε θρησκευτικά κίνητρα. Ενώ οι τρομοκρατικές πράξεις στη δεκαετία του 1970 προκλήθηκαν κυρίως από παράγοντες με πολιτικά κίνητρα, οι περισσότερες από τις επιθέσεις κατά τα τελευταία 20 χρόνια είχαν είτε ισχυρή ιδεολογική είτε θρησκευτική μορφή. Πιο συγκεκριμένα, είχαν ένα υπόβαθρο που σχετίζεται με το Ισλάμ και το τζιχάντ. Ξεκινώντας από την Αλ Κάιντα και φτάνοντας μέχρι την ίδρυση του Ισλαμικού Κράτους (βλ. ISIS, Daesh) το 2014, τα τρομοκρατικά δίκτυα έδωσαν στην ισλαμική τρομοκρατία μια ταυτότητα και προσπάθησαν να διαδώσουν την ιδεολογία του τζιχάντ σε ολόκληρο τον πλανήτη

Ούτε η ίδια η τρομοκρατία ούτε η παρουσία της ισλαμικής τρομοκρατίας είναι ένα εντελώς νέο φαινόμενο στην Ευρώπη. Ωστόσο, οι πρόσφατες επιθέσεις έχουν δείξει νέους τύπους τρομοκρατικών επιθέσεων, οι οποίοι δεν ήταν τόσο παλιοί. Μετά την 9η Σεπτεμβρίου, η τρομοκρατία μετατοπίστηκε από διεθνώς οργανωμένες επιθέσεις στην προοδευτική ιδιωτικοποίηση της τρομοκρατίας». Σε αντίθεση με τις προηγούμενες επιθέσεις του παρελθόντος, οι περισσότερες επιθέσεις δεν απαιτούν σύνθετο σχεδιασμό ούτε δαπανηρή χρηματοδότηση. Όπως δείχνει το αυξανόμενο ποσό περιστατικών «μοναχικού λύκου», σήμερα η αγορά μερικών πυροβόλων όπλων ή εκρηκτικών είναι πολύ εύκολη και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ακόμη και ένα μαχαίρι ή φορτηγό ως όπλο για να σκοτώσει πολλά θύματα. Αυτές οι επιθέσεις λοιπόν που διαπράττονται από τους λεγόμενους «μοναχικούς λύκους» θεωρείται πως όχι μόνο είναι εύκολο να προετοιμαστούν, αλλά είναι και οι πιο δύσκολες να προβλεφθούν και να αποφευχθούν με τα κατάλληλα μέτρα ασφαλείας (Naroleani, 2008).

Ιδωμένες ως επιθέσεις «μοναχικών λύκων», οι πιο πρόσφατες βομβιστικές τρομοκρατικές ενέργειες δεν χρειάστηκαν πολύπλοκη εξωτερική χρηματοδότηση και διαπράχθηκαν κυρίως από ιδιωτικούς φορείς, παρά το γεγονός ότι η ISIS ισχυρίστηκε ότι

αποτελεί την «ομπρέλα» για τις περισσότερες τρομοκρατικές επιθέσεις. Σε αντίθεση με ορισμένα δεξιά λαϊκά κόμματα που υποστηρίζουν ότι τα κύματα μετανάστευσης διεισδύουν στην Ευρώπη μεταφέροντας μαζί τους τρομοκράτες, τα περισσότερα άτομα που διέπραξαν τις πρόσφατες τρομοκρατικές επιθέσεις ανήκαν ήδη στη δεύτερη ή τρίτη γενιά πρώην μεταναστών και μεγάλωσαν σε ορισμένες από τις «δυσφημισμένες» και υποβαθμισμένες περιοχές των πόλεων της δυτικής Ευρώπης (Watson, Mortensen, 2015).

Αυτό το μάλλον νέο φαινόμενο της «εγχώριας τρομοκρατίας» διαδραματίζει τώρα σημαντικό ρόλο στην πρόληψη της τρομοκρατίας, συγκεκριμένα μέσα στο πλαίσιο της προσπάθειας για από-ριζοσπαστικοποίηση. Αν και στις περισσότερες περιπτώσεις αυτοί οι εγχώριοι τρομοκράτες δεν έχουν άμεσους δεσμούς με διεθνή τρομοκρατικά δίκτυα, ο αντίκτυπος αυτών των δικτύων εξακολουθεί να υφίσταται και δεν μπορεί να αγνοηθεί. Όπως αναφέρθηκε, οι πιο πρόσφατες μεγάλες τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ευρώπη δεν οργανώθηκαν άμεσα από τέτοια δίκτυα τρομοκρατίας όπως το ISIS ή η Αλ Κάιντα, αλλά επηρεάστηκαν από την ιδεολογία του τζιχάντ που εξαπλώνεται σε ολόκληρο τον κόσμο και είναι εύκολα προσβάσιμη μέσω ιστοτόπων στο διαδίκτυο και ηλεκτρονικών φόρουμ. Υπό αυτό το πρίσμα, επισημαίνεται ότι πολλοί φορείς τρομοκρατίας που είναι υπεύθυνοι για τις πιο πρόσφατες επιθέσεις εμπίπτουν στην κατηγορία της αυτό-ριζοσπαστικοποίησης (Hummerberger, 2017).

Καθώς το φαινόμενο της εγχώριας τρομοκρατίας δείχνει ότι οι περισσότεροι από αυτούς τους τρομοκρατικούς θύλακες στην Ευρώπη βρίσκονται σε εκείνες τις περιοχές των μεγαλύτερων πόλεων με τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας και ανισότητας, θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει ότι οι φτωχοί άνθρωποι είναι πιο πιθανό να γίνουν τρομοκράτες. Αυτή η συσχέτιση, ωστόσο, δεν μπορεί να επαληθευτεί πλήρως, καθώς δεν είναι όλοι οι τρομοκράτες φτωχοί. Για παράδειγμα, ο Οσάμα Μπιν Λάντεν και οι άλλοι τρομοκράτες της 9/11 ήταν μέλη της «ανώτερης τάξης». Αντίθετα, οι φτωχότεροι άνθρωποι ενδιαφέρονται περισσότερο για την επιβίωσή τους και όχι για την τέλεση τρομοκρατικών πράξεων. Η έρευνα για την τρομοκρατία δείχνει ότι δεν είναι η φτώχεια αυτή καθαυτή, αλλά τα συναισθήματα ταπείνωσης και απογοήτευσης που καθιστούν πιο πιθανό για τα άτομα να ενταχθούν σε ριζοσπαστικές ομάδες ή να αναπτύξουν συναισθήματα επιθετικότητας και βίαιης συμπεριφοράς. Αυτά τα συναισθήματα μπορούν να προκύψουν από πολιτική ή κοινωνική περιθωριοποίηση (Hummerberger, 2017)

1.2 Διεθνής τρομοκρατία

Ως αποτέλεσμα της συνεχιζόμενης παγκοσμιοποίησης, έχει γίνει ευκολότερο από ό, τι πριν για τις τρομοκρατικές οργανώσεις που λειτουργούν πέραν των εθνικών συνόρων να ανταλλάσσουν πληροφορίες και να συνεργάζονται και με άλλες οργανώσεις, να εξασφαλίζουν γεωγραφική πρόσβαση και να αποκτούν όπλα. Σε αυτήν την κατάσταση, τρομοκρατικές οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων των ισλαμικών ριζοσπαστικών ομάδων, διεξάγουν τρομοκρατικές ενέργειες κυρίως σε χώρες και περιοχές όπου η πολιτική κατάσταση είναι ασταθής και η διακυβέρνηση είναι αδύναμη. Ωστόσο, λέγεται ότι ο στόχος των δραστηριοτήτων και των δυνατοτήτων διαφέρουν μεταξύ των διάφορων τρομοκρατικών οργανώσεων (US S.D. 2012).

Οι ευρωπαϊκές χώρες και οι Ηνωμένες Πολιτείες ανησυχούν ότι η εθνική τους συμμετοχή στις μάχες σε περιοχές που πλήττονται από συγκρούσεις, όπως η Συρία ή η Σομαλία κατά το παρελθόν, θα ενθαρρύνουν την διαμόρφωση ριζοσπαστικών ιδεολογιών σε αυτές τις χώρες, οι οποίες μπορεί να τροφοδοτήσουν την υλοποίηση τρομοκρατικών ενεργειών. Λόγω των αυξημένων απειλών κατά της τρομοκρατίας και του γεγονότος ότι οι εμπλεκόμενες ομάδες σε αυτή γίνονται όλο και πιο διαφοροποιημένες, γίνεται όλο και πιο δύσκολο να αποφευχθούν και να προβλεφθούν τα φαινόμενα της. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η σημασία της διεθνούς συνεργασίας για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας έχει αυξηθεί περαιτέρω (US S.D. 2012).

Τα τελευταία χρόνια, σε ακαδημαϊκό επίπεδο έχει δημιουργηθεί μια μεγάλη τάση ερευνητικών και ακαδημαϊκών προγραμμάτων στον τομέα της εθνικής ασφάλειας και της αντιτρομοκρατίας. Μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, η απειλή της παγκόσμιας τρομοκρατίας ήταν στην κορυφή της λίστας της διεθνούς ατζέντας. Η αυξανόμενη αναγνώριση της απειλής, σε συνδυασμό με την αύξηση των κρατικών δαπανών, ώθησε την ανάπτυξη ακαδημαϊκών ερευνητικών ιδρυμάτων, ομάδων προβληματισμού και νέων προγραμμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη μελέτη της εθνικής ασφάλειας και της αντιτρομοκρατίας.

Η τάση ήταν ιδιαίτερα εμφανής στις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς οι ερευνητές αναζητούσαν μια βασική κατανόηση των χαρακτηριστικών της διεθνούς τρομοκρατίας και τρόπους αποτελεσματικής αντιμετώπισης του φαινομένου. Η τάση αυτή συνοδεύτηκε από σημαντική αύξηση του αριθμού των ερευνητών που επικεντρώνονται στο φαινόμενο της

τρομοκρατίας. Αυτοί οι ερευνητές προέρχονταν από ένα ευρύ φάσμα ακαδημαϊκών κλάδων, εφαρμόζοντας ποικίλα ποσοτικά και ποιοτικά ερευνητικά εργαλεία και μεθόδους στην ανάλυση της απειλής (Ganor, 2009).

Καθώς οι τρομοκρατικές ομάδες συνήθως εμπλέκονται σε έναν μακροχρόνιο αγώνα πολεμικών ενεργειών, οι τρομοκρατικές οργανώσεις χρειάζονται συνεχή υποστήριξη και κεφάλαια για να εξασφαλίσουν την διατήρηση των δραστηριοτήτων τους. Στην πραγματικότητα, μια από τις κύριες πηγές χρηματοδότησης για πολλές τρομοκρατικές οργανώσεις είναι η εγκληματική δραστηριότητα: λαθρεμπόριο, εκβιασμοί, εμπόριο ναρκωτικών, κα. Στις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα, η απειλή της διεθνούς τρομοκρατίας αυξήθηκε με την εξάπλωση της τρομοκρατίας του παγκόσμιου Τζιχάντ. Το φαινόμενο αυτό αποτελείται από πολύπλοκα δίκτυα ιεραρχικών τρομοκρατικών οργανώσεων, αντιπροσωπευτικές οργανώσεις και μικρότερες οργανώσεις, τοπικά και διεθνή τρομοκρατικά δίκτυα, δογματικές ριζοσπαστικές ομάδες, κα. Όλοι αυτοί μοιράζονται μια κοινή ακραία ιδεολογία όπως επίσης και μια ετοιμότητα στην πρόθεση τους να χρησιμοποιήσουν βία εν γένει και την τρομοκρατία πιο συγκεκριμένα για την επίτευξη των στόχων τους (Ganor, 2009).

Η τρομοκρατία είναι ένα δυναμικό φαινόμενο που αναπτύσσεται με την πάροδο του χρόνου, αλλάζοντας βαθμιαία το σχήμα και τις δραστηριότητές του. Διεξάγεται από διάφορες ομάδες που υπηρετούν διαφορετικές ιδεολογίες. Παρά το γεγονός ότι διάφορες τοπικές τρομοκρατικές ομάδες λειτουργούσαν στη διεθνή σκηνή κατά την τελευταία δεκαετία, αναγνωρίζεται από τους μελετητές και τους ανθρώπους των υπηρεσιών πληροφοριών ότι η σημερινή διεθνής τρομοκρατική απειλή δεν προέρχεται από οργανώσεις που παρακινούνται από εθνικιστικές ιδεολογίες (όπως η IRA, η ETA, η PKK και άλλοι) (Hoffman, 2006).

Αντίθετα, η κύρια απειλή είναι αυτή της ριζοσπαστικής ισλαμικής τρομοκρατίας που στοχεύει πρωτίστως στην προώθηση μιας ριζοσπαστικής θρησκευτικής παγκόσμιας ιδεολογίας. Αυτές οι ομάδες παρακινούνται από αυτό που αντιλαμβάνονται ως «θεία εντολή». Το γεγονός αυτό τις καθιστά δυνητικά πιο επικίνδυνες από ό, τι ομάδες που παρακινούνται από άλλες αιτίες. Ερευνητές όπως ο Hoffman τονίζουν ότι ενώ η θρησκεία ήταν η βασική συνιστώσα πολλών τρομοκρατικών οργανώσεων στο παρελθόν, το κυρίαρχο κίνητρο για τις πράξεις τους ήταν πολιτικό και όχι θρησκευτικό. Αυτό δεν

συμβαίνει με την τρομοκρατικές οργανώσεις όπως η Al-Qaeda και άλλες ριζοσπαστικές ισλαμικές οργανώσεις σήμερα. Για αυτούς, η θρησκεία είναι το πιο σημαντικό στοιχείο που καθορίζει τις δραστηριότητες, την ιδεολογία, τα χαρακτηριστικά και τις μεθόδους στρατολόγησης των μελών που θα στελεχώσουν την οργάνωση (Hoffman, 2006).

Στα τέλη του εικοστού αιώνα, το φαινόμενο της σύγχρονης τρομοκρατίας γνώρισε μια άλλη μετατόπιση όσον αφορά τη γεωγραφία. Η τρομοκρατική δραστηριότητα αυξήθηκε στην Κεντρική και Νότια Ασία, μετατοπίζοντας την εστίαση από το παραδοσιακό επίκεντρο της Μέσης Ανατολής. Αυτή η μετατόπιση μπορεί να αποδοθεί σε μεγάλο βαθμό στην εμφάνιση φονταμενταλιστικών τρομοκρατικών ομάδων που ιδρύθηκαν από Αφγανούς «βετεράνους». Το Αφγανιστάν αποτέλεσε επίσης την κεντρική βάση για τα στρατόπεδα εκπαίδευσης, τις κεντρικές έδρες και τα κέντρα διαχείρισης των διεθνών τρομοκρατικών οργανώσεων, μερικά από τα οποία είχαν εγκατασταθεί προηγουμένως στο Λίβανο (Sageman, 2004).

Ένα από τα σημαντικότερα τρομοκρατικά γεγονότα στα τέλη του εικοστού αιώνα ήταν η χημική επίθεση της ιαπωνικής λατρευτικής οργάνωσης Aum Shinrikyo στο Τόκιο το 1995. Τα μέλη της Aum απελευθέρωσαν την χημική ουσία “sarin” – που δρα στους νευρώνες του ανθρώπινου εγκεφάλου – στο μετρό του Τόκιο με σκοπό να προκαλέσουν μαζικές απώλειες. Η επίθεση αυτή είχε ως αποτέλεσμα 12 θανάτους και έναν περιορισμένο αριθμό τραυματιών. Οι προηγούμενες προσπάθειες των μελών να ρίξουν άνθρακα από την οροφή του κτιρίου της έδρας του οργανισμού είχαν αποτύχει στο να προκαλέσουν κάποιες απώλειες (Stern, 2004).

Οι αξιωματούχοι της ασφάλειας και ακαδημαϊκοί προειδοποίησαν ότι η εισαγωγή μη συμβατικών όπλων από τα μέλη της Aum Shinrikyo στην αρένα της τρομοκρατίας ήταν ένα νέο είδος τρομοκρατίας και πως θα ακολουθούσαν και άλλες παρόμοιες προσπάθειες στο μέλλον για την πρόκληση μαζικών απωλειών. Μετά την επίθεση στο Τόκιο και τις απόπειρες βιολογικής επίθεσης, άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις αναμενόταν να ακολουθήσουν τον δρόμο που χάραξε η ιαπωνική τρομοκρατική οργάνωση. Αυτή η πρόβλεψη, ωστόσο, δεν έχει ακόμη πραγματοποιηθεί (Stern, 2004).

1.3 Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου

Αντίθετα, στις 11 Σεπτεμβρίου 2001, ο κόσμος βρέθηκε απότομα ενώπιον ενός νέου κινδύνου, αυτού της παγκόσμιας τρομοκρατία του jihad, ο οποίος όπως φάνηκε ήταν απροσδόκητου μεγέθους. Οι επιθέσεις συνιστούσαν μια μεταμόρφωση στη διεθνή τρομοκρατία, τόσο σε επίπεδο κλίμακας όσο και σε επίπεδο κινήτρου. Οι επιθέσεις αυτές ενθαρρύνθηκαν από το θρησκευτικό κίνητρο. Το μήνυμα που μεταδόθηκε στο κοινό μέσω των επιθέσεων ήταν ότι κανένα μέρος πλέον στον κόσμο δεν είναι ασφαλές. Κανένα κράτος δεν είναι άτρωτο, ούτε καν μια υπερδύναμη όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες.

Πριν από την 11η Σεπτεμβρίου, ήταν πολύ εύκολο για πολλά κράτη και για αρκετούς παγκόσμιους ηγέτες να αποφεύγουν το θέμα της απειλητικής εξάπλωσης της τρομοκρατίας, εφ' όσον τα κράτη τους δεν ήταν τα άμεσα θύματα ή το επίκεντρο της. Πράγματι, το ριζοσπαστικό ισλαμικό κίνημα αρχικά δεν επικεντρώθηκε στην επίθεση δυτικών στόχων, αλλά στην απόκτηση μιας πνευματικής, συναισθηματικής και διανοητικής επιρροής – τόσο ισχυρής σε βαθμό κατάκτησης – των μουσουλμανικών κοινοτήτων, σε όλο τον κόσμο μέσω εκπαιδευτικών, θρησκευτικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, γνωστών ως “dawah”. Αυτές οι δραστηριότητες βασίστηκαν στις δογματικές και ριζοσπαστικές προοπτικές του κινήματος, οι οποίες επαίνεσαν τη χρήση βίας για την «υπεράσπιση του Ισλάμ» (Ganor, 2007).

Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις, η αρχή παρέμεινε θεωρητική και η έκκληση για βία δεν εκδηλώθηκε ποτέ ως συγκεκριμένη πράξη βίαιης τρομοκρατικής δραστηριότητας. Αυτό κατέστησε δυνατή - και ακόμη και βολική - για τους ηγέτες του κόσμου την υποτίμηση της απειλής. Ο θάνατος περίπου 3.000 αμάχων, η κατάρρευση των κτιρίων του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου και η καταστροφή τμημάτων του κτηρίου του Πενταγώνου στις 11 Σεπτεμβρίου 2001 ανάγκασαν τη διεθνή κοινότητα - και ιδιαίτερα τον αμερικανικό λαό και την κυβέρνηση των ΗΠΑ - να αναγνωρίσουν την επικείμενη απειλή της τρομοκρατίας (Ganor, 2007).

Η τεράστια κλίμακα και ένταση των ταυτόχρονων επιθέσεων αυτοκτονίας στις 11 Σεπτεμβρίου 2001 ανέτρεψε οτιδήποτε είχε μέχρι τότε παρατηρηθεί μέσα στο πλαίσιο της τρομοκρατίας. Μεταξύ των σημαντικότερων χαρακτηριστικών της επιχείρησης ήταν ο σκοπός και οι διαστάσεις της. Για την διεξαγωγή της επίθεσης χρειάστηκε ένας μεγάλος συντονισμός και συγχρονισμός και μια ισχυρή αποφασιστικότητα από τους 19

αεροπειρατές των αεροπλάνων, οι οποίοι πρόθυμα σκοτώθηκαν και σκότωσαν τα πληρώματα και τους επιβάτες των αεροσκαφών που κατέλαβαν, όπως επίσης και περίπου τα 3.000 άτομα που εργάζονταν ή επισκέπτονταν το Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου και το Πεντάγωνο (Hoffman, 2002).

Οι ΗΠΑ, εξ ονόματος του πολιτισμού, κήρυξαν τον πόλεμο όχι μόνο στις υπάρχουσες τρομοκρατικές οργανώσεις αλλά στην ίδια την τρομοκρατία. Για θεωρητικούς όπως ο Townshend (2002) ποτέ μέχρι τότε, η βαρύτητα της στρατιωτικής δράσης δεν είχε επιβεβαιωθεί τόσο έντονα. Ο «πόλεμος» ξεκίνησε με την αιτιολόγηση της αυτοάμυνας ενός έθνους, και για πολλούς ανθρώπους, ειδικά αυτούς που επλήγησαν από τις επιθέσεις, αυτό φαινόταν και ως το αυτονόητο. Οι υποστηρικτές της στρατιωτικής δράσης δεν ήταν υποχρεωμένοι να αποδείξουν ότι η 11η Σεπτεμβρίου σηματοδοτούσε την αφετηρία ενός νέου είδους σύγκρουσης, όσο ότι αποτελούσε μια τρομοκρατική πράξη παλαιού τύπου σε μεγαλύτερη κλίμακα. Η ιδέα ότι οι τρομοκρατικές οργανώσεις θα μπορούσαν να εντοπιστούν και να καταστραφούν με τον τρόπο των συμβατικών στόχων έγινε αποδεκτή χωρίς να υποβληθεί σε καμία κριτική εξέταση ή δημόσια συζήτηση.

Τέλος, οι επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου δεν έδειξαν μόνο ένα επίπεδο υπομονής και λεπτομερούς σχεδιασμού που σπάνια παρατηρείται στα τρομοκρατικά χτυπήματα σήμερα, αλλά οι αεροπειρατές άφησαν άναυδο πράγματι τον κόσμο με την αποφασιστικότητά τους να αυτοκτονήσουν και να σκοτώσουν τα θύματα τους. Οι επιθέσεις αυτοκτονίας διαφέρουν από άλλες τρομοκρατικές ενέργειες ακριβώς επειδή ο θάνατος του δράστη είναι προϋπόθεση για την επιτυχία της επίθεσης (Schweitzer, 2001).

Οι επιθέσεις εκείνες του 2001 αποτελούσαν μια νέα πραγματικότητα στη διεθνή τρομοκρατία. Η παγκόσμια κοινότητα, μετά από αυτές τις επιθέσεις, βρέθηκε απέναντι σε μια πρωτοφανή απειλή. Το πρόσωπο της διεθνούς τρομοκρατίας είχε αλλάξει. Αλλά το φαινόμενο της παγκόσμιας τρομοκρατίας jihad έχει ρίζες και διακλαδώσεις που φθάνουν αρκετά χρόνια πίσω (Ganor, 2009).

Αμέσως μετά τις επιθέσεις, οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής δήλωσαν γρήγορα ότι η διεθνής τρομοκρατία αποτελεί την επόμενη ακραία απειλή για τη διεθνή ασφάλεια. Ορισμένοι μάλιστα έδωσαν έκφραση στην αντίληψη ότι η 11^η Σεπτεμβρίου άλλαξε θεμελιωδώς τον κόσμο, σηματοδοτώντας τη σύγκρουση μεταξύ Δύσης και της

ισλαμικής τρομοκρατίας ως ένας άλλος «Παγκόσμιος Πόλεμος» - ως μια διαρκή κατάσταση σύγκρουσης μεταξύ του στρατιωτικού Ισλάμ και της Δύσης (Bapat, 2007).

Κάποιοι άλλοι ερμήνευσαν τις επιθέσεις του μέσα στο ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της τρομοκρατίας. Ακριβώς όπως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου προανήγγειλε μια μεταμόρφωση στο φαινόμενο της τρομοκρατίας από τις εθνικιστικές, αριστερές και συχνά αυτονομιστικές ιδεολογίες, η 11^η Σεπτεμβρίου αντικατοπτρίζει τη μετατόπιση στο πρωταρχικό κίνητρο για διεξαγωγή τρομοκρατικών επιθέσεων στο θρησκευτικό και φονταμενταλιστικό πεδίο (Blomberg, 2011).

Πράγματι, αυτές οι προσεγγίσεις και ερμηνείες τείνουν να συνάδουν με την άποψη ότι ο κόσμος είναι πιο ασταθής και πιο ευάλωτος από ό, τι ήταν στο παρελθόν. Πρόκειται για μια ερμηνεία που συχνά διαιωνίζεται σε δημοφιλείς αναφορές των ΜΜΕ. Ένα άρθρο του 2016 στους New York Times επισημαίνει ότι ο αριθμός των θανάτων που αποδίδονται στην τρομοκρατία στη Βόρεια Αμερική και την Ευρώπη αυξήθηκε σημαντικά το 2015. Ωστόσο, το άρθρο προσθέτει επίσης ότι πάνω από τα τρία τέταρτα όλων των θανάτων από τρομοκρατία τα τελευταία πέντε χρόνια εμφανίστηκαν σε έξι χώρες: το Αφγανιστάν, το Ιράκ, τη Νιγηρία, το Πακιστάν, τη Συρία και την Υεμένη – είναι όλες περιοχές που αντιμετωπίζουν πολιτικές διαμάχες (Katz, 2016).

Όπως έδειξε η έρευνα των Smith και Zeigler (2017) πριν από το 2002, θα ήταν αναμενόμενο τα κράτη με περισσότερο μουσουλμανικό πληθυσμό να παρουσιάζουν λιγότερη τρομοκρατική δράση εντός των συνόρων τους. Ωστόσο έκτοτε ισχύει το αντίθετο. Παρατηρείται πολύ μεγαλύτερη τρομοκρατική δραστηριότητα τόσο σε εγχώριο όσο και διεθνές επίπεδο, κυρίως σε μουσουλμανικά κράτη. Η τρομοκρατία jihad φαίνεται να έχει γίνει πιο διαρκή και πιο διαδεδομένη τα τελευταία 15 χρόνια. Μία εξήγηση για αυτό μπορεί να είναι ότι οι ομάδες jihad έχουν πάρει μια στρατηγική απόφαση να εστιάσουν τις επιθέσεις τους στον εγγύς «εχθρό» παρά στις ξένες δυνάμεις. Ένα άλλο θα μπορούσε να είναι ότι τα αμυντικά μέτρα στη Δύση ανάγκασαν μια μετατόπιση όσον αφορά τους «στόχους». Αυτή η ταλάντευση μπορεί επίσης να οφείλεται τόσο στις εγχώριες ανατροπές σε μέρη του μουσουλμανικού κόσμου σε συνδυασμό με τα μέτρα που λαμβάνουν οι χώρες της Δύσης ώστε να ανταποκριθούν σε αυτές.

Η τρομοκρατία πρέπει συνεχώς να προχωράει για να επιβιώσει και μάλιστα να πετύχει. Αν και η επιβίωση συνεπάγεται την αποφυγή των κυβερνητικών αντιμέτρων που

αποσκοπούν στην εξόντωση και την καταστροφή των τρομοκρατών και των οργανώσεών τους, η επιτυχία εξαρτάται από την υπέρβαση των αμυντικών και φυσικών φραγμών της ασφαλείας που αποσκοπούν στην αποτροπή της επίθεσης. Από την άποψη αυτή, η ανάγκη αλλαγής προκειμένου να παραμείνουν ένα βήμα μπροστά από το πλαίσιο της αντιτρομοκρατίας αναγκάζει τους τρομοκράτες να αλλάξουν - προσαρμόζοντας τις τακτικές τους, τους τρόπους λειτουργίας τους και μερικές φορές ακόμη και τα οπλικά τους συστήματα όπως απαιτείται (Hoffman, 2006).

Η 11^η Σεπτεμβρίου σηματοδότησε την απώλεια των φυσικών «καταφυγίων» και το τέλος του χαρακτήρα της τρομοκρατίας όπως ήταν μέχρι τότε γνωστός. Σε μια νέα εποχή τρομοκρατίας, όπου κανένα κράτος, καμία περιοχή δεν μπορούν να θεωρηθούν ασφαλή και άτρωτα, νέου τύπου επιθέσεις μπορεί να προκύψουν όπως οι λεγόμενες «εικονικές» επιθέσεις με πεδίο διεξαγωγής τον κυβερνοχώρο. Αυτές οι επιθέσεις μπορεί να γίνουν πιο ελκυστικές για μια νέα γενιά τρομοκρατών που δεν μπορούν να απορροφήσουν τα μέσα και τις μεθόδους των συμβατικών τεχνικών επίθεσης όπως έκαναν κάποτε στα στρατόπεδα εκπαίδευσης (Hoffman, 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΙΣΛΑΜ, ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

2.1 Προέλευση και εξέλιξη του ισλαμικού φονταμενταλισμού

Σύμφωνα με τους μελετητές, υπάρχουν κάποιοι βασικοί λόγοι που εξηγούν τα αίτια του ισλαμικού φονταμενταλισμού. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αναδεικνύονται κάποια κοινωνικοοικονομικά επιχειρήματα που υποστηρίζουν ότι η επιδείνωση της οικονομίας, της ανεργίας και της φτώχειας διευκολύνει τον φονταμενταλισμό. Ένας δεύτερος λόγος που υπογραμμίζεται στη βιβλιογραφία είναι ότι η πολιτισμική ένταση που υπάρχει μεταξύ του Ισλάμ και της Δύσης, ως το αποτέλεσμα του εκσυγχρονισμού, του δυτικοποίησης αλλά και της «αμερικανοποίησης», διευκολύνει τον φονταμενταλισμό (Berna, 2012).

Μια ακόμη ερμηνεία που προτείνεται έχει να κάνει με την ιδέα ότι ο φονταμενταλισμός είναι αποτέλεσμα της υπονόμευσης της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας και του πολιτικού και κοινωνικού κενού που προέκυψε μετά την πτώση της. Άλλες προσεγγίσεις υποστηρίζουν ότι τα άτομα γίνονται ισλαμιστές φονταμενταλιστές όταν αντιμετωπίζουν κάποιες περιόδους προσωπικής πνευματικής αναζήτησης και κρίσης και βρίσκουν λύση με το να έλθουν πιο κοντά στον Θεό. Σε ένα πιο πολιτικό επίπεδο συστήνεται η ερμηνεία του ισλαμικού φονταμενταλισμού ως αποτέλεσμα ενός συγκεκριμένου φαινομένου, όπως το πρόβλημα των Παλαιστινίων προσφύγων, η Ιρανική Επανάσταση του 1979, η ριζοσπαστικοποίηση της αιγυπτιακής κοινωνίας ή η δολοφονία του Sadat (Berna, 2012).

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του, ακόμη και αν πρόκειται για θρησκευτικό κίνημα, ο ισλαμικός φονταμενταλισμός είναι επίσης πολιτικός και στοχεύει στο να δημιουργήσει, όπως περιγράφεται, μια «πολιτεία των πιστών» (Hamzeh, 1998). Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την ιδέα ενός κοσμικού εθνικού κράτους, που υιοθετήθηκε σε πολλές χώρες, όπως η Αίγυπτος, όπου υπάρχει ο φονταμενταλισμός. Για παράδειγμα, άνθρωποι όπως ο Sayyid Qutb, ένας σημαντικός αιγυπτιακός φονταμενταλιστής, δήλωνε πως η εθνότητα του μουσουλμάνου είναι η θρησκεία του (Faksh, 1997).

Οι ισλαμιστές φονταμενταλιστές πιστεύουν στην ισλαμική αυθεντικότητα, σε αντίθεση με αυτό που θεωρούν ως την δυτική ηγεμονία και τις ιδέες που αυτή πρεσβεύει και που σε τελική φάση πιστεύεται ότι απειλεί αυτή την αυθεντικότητα. Η δυτική ηγεμονία

δεν περιορίζεται στις δυτικές χώρες. Επεκτείνεται επίσης και στους κοσμικούς ανθρώπους του μουσουλμανικού κόσμου, οι οποίοι θεωρούνται από τους ισλαμιστές φονταμενταλιστές ακόμα χειρότεροι από τους δυτικούς «απίστους» (Faksh, 1997), Διότι θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν τα συμφέροντα των πρώην αποικιακών δυνάμεων. Και πάλι αυτό έχει οδηγήσει σε σύγκρουση στο εσωτερικό κρατών, όπως στην Αίγυπτο, με στις φονταμενταλιστικές ομάδες (Taheri, 1987).

Τέλος, οι ισλαμικές φονταμενταλιστικές ομάδες φαίνεται να συμφωνούν σχετικά με την αναγκαιότητα της Τζιχάντ (ιερός πόλεμος) προκειμένου να διατηρηθεί η μουσουλμανική κοινότητα. Ωστόσο, οι ομάδες διαφέρουν ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή της Τζιχάντ. Ενώ κάποιες, όπως η μουσουλμανική Jama'a θεωρούν ότι η Τζιχάντ πρέπει να είναι μη βίαιη, άλλες οργανώσεις όπως η Οργάνωση Ισλαμικής Τζιχάντ υποστηρίζουν τον στρατιωτικό χαρακτήρα της.

Ο Castells θεωρεί ότι η ταυτότητα του ισλαμικού φονταμενταλισμού έχει αντιδραστικό χαρακτήρα και αποτελεί έκφραση της αντίδρασης των «αποκλεισμένων». Θεωρεί επίσης ότι έχει έναν αμυντικό χαρακτήρα και περιχαράκωνεται απέναντι στους κυρίαρχους θεσμούς και τις κυρίαρχες ιδεολογίες. Αναγνωρίζει ωστόσο ότι ο ισλαμικός φονταμενταλισμός μπορεί να υπήρξε ως αντίδραση απέναντι στους κρατικούς θεσμούς σε χώρες όπως η Αίγυπτος, αλλά υπήρχαν περιπτώσεις όπως η προ-δυτική Σαουδική Αραβία, όπου ο ισλαμικός φονταμενταλισμός αποτελούσε την κυρίαρχη ιδεολογία (1997).

Ορισμένοι δυτικοί παρατηρητές, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών, θεωρούν τον ισλαμικό φονταμενταλισμό ως την πιο επικίνδυνη ιδεολογία και πολιτικό κίνημα μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Η ανάπτυξη ριζοσπαστικών ισλαμικών κινημάτων σημειώθηκε στη Μέση Ανατολή μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Παρόλο που ο όρος «φονταμενταλισμός» έχει πλέον ταυτιστεί με το Ισλάμ, εμφανίστηκε για πρώτη φορά στον χριστιανικό κόσμο. Ο φονταμενταλισμός είναι, στην πραγματικότητα, ένας αγγλοσαξονικός όρος. Ο χριστιανικός (προτεσταντικός) φονταμενταλισμός που έκρινε ότι η Βίβλος πρέπει να γίνει αποδεκτή και να ερμηνευθεί κυριολεκτικά, ωρίμασε στην Αμερική στις αρχές της δεκαετίας του 1920 (Choueiri, 1990).

Ο φονταμενταλισμός συνδέθηκε με την παρουσία ενός προτεσταντικού κινήματος που έδινε έμφαση στη χριστιανική ζωή και στις βασικές αρχές και διδασκαλίες της Βίβλου. Εάν αυτός ο όρος χρησιμοποιηθεί με αναφορά στους μουσουλμάνους, τότε το νόημα του

φονταμενταλισμού πρέπει να αναζητηθεί στην την αυστηρή τήρηση των ισλαμικών βασικών αρχών και των δογμάτων που ακολουθούν τους στίχους του Κορανίου. Στην περίπτωση αυτή, όλοι οι μουσουλμάνοι που συμμορφώνονται με τις ισλαμικές θεμελιώδεις αρχές μπορούν να περιγραφούν ως φονταμενταλιστές (Choueiri, 1990).

Θεωρητικά και ιδωμένος μέσα σε ένα ιστορικό πλαίσιο, ο ριζοσπαστισμός στο Ισλάμ προέκυψε λίγο μετά το θάνατο του προφήτη Μωάμεθ το 632. Ορισμένοι μουσουλμάνοι, οι Χαριτζίτες (αποστάτες), θεώρησαν ότι ο χαλίφης πρέπει να συμπεκνώνει τις καλύτερες ιδιότητες της κοινότητας των πιστών, δηλαδή βαθιά πίστη, ταπεινότητα, δικαιοσύνη και δικαιοκρισία. Το 644 όταν δολοφόνησαν τον χαλίφη Ομάρ σηματοδότησαν μια περίοδο αιματηρής βίας εναντίον των αντιπάλων τους, η οποία χρησίμευσε ως πρωτότυπο για το σημερινό κύμα του ισλαμικού φονταμενταλισμού που έχει την αφετηρία τους στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Ερευνητές όπως ο Shukri (1990) αποδίδουν τον ισλαμικό ριζοσπαστισμό στην αποτυχημένη προσπάθεια μιας πραγματικής αραβικής αναγέννησης εμπνευσμένης σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα (Haddad, Khasan, 2002).

Κατά το δεύτερο μισό του δέκατου ένατου αιώνα, ένα ρεύμα σκέψης στο πλαίσιο του Ισλάμ προσπάθησε να αντιμετωπίσει την καθυστέρηση του μουσουλμανικού κόσμου. Η λεγόμενη *Salafiyya*, η «επιστροφή στους προγόνους», απεικονίστηκε ως ο κανόνας χαρακτηριστικά από τρεις θρησκευτικούς συγγραφείς, τον Τζαμάλ αλ Νταν αλ-Αφγκάνι (1838-1988), τον Μουχάμαντ Αμπντού (1849-1905) και τον Ράσιντ Ρίτα (1865-1935). Όπως όλες οι άλλες φονταμενταλιστικές μεταρρυθμιστικές κινήσεις, ο ισλαμικός φονταμενταλισμός απέρριψε το κοινό δίκαιο, και την προσέγγιση με άλλες θρησκείες (Roy, 1996).

Μια σειρά από ισχυρές ήττες που καταδίκασαν το αραβικό νεωτερικό κίνημα για δύο αιώνες τελικά προετοίμασαν τελικά το έδαφος για την εμφάνιση νέων ισλαμικών κινήσεων που ζητούσαν την ανανέωση της χρυσής εποχής του Ισλάμ. Ο Shukri (1990) εντοπίζει μέρος της ευθύνης για την αποτυχία του αραβικού κόσμου για εκσυγχρονισμό στην φαινομενική ανικανότητά του να συμβιβάσει τον χαρακτήρα του κοσμικού πλαισίου, το οποίο ήρθε από την Δυτικό κόσμο, με τα στοιχεία μιας βαθιάς θεοκρατίας που κυριαρχεί στις ισλαμικές κοινωνίες. Η αποτυχία εδράζεται ουσιαστικά επειδή η νέα σκέψη που διέπει τον ισλαμικό ριζοσπαστισμό στηρίζεται σε ένα νέο σύνολο δυϊσμών που έχουν βαθιά

αντιθετικό χαρακτήρα. Οι Άραβες δεν μπόρεσαν να συμφιλιώσουν το παρόν με την κληρονομιά τους, την διαδικασία δυτικοποίησης με το Ισλάμ, τη γνώση με την πίστη και τον εκσυγχρονισμό με την παράδοση (Haddad, Khasan, 2002).

Η ιστορία του σύγχρονου ισλαμικού φονταμενταλισμού ξεκίνησε τη δεκαετία του 1920. Όπως είδαμε, η εμφάνιση του ισλαμικού φονταμενταλισμού ήταν ένα πολύ περίπλοκο κοινωνικό φαινόμενο. Ωστόσο, σχετίζεται με την επέκταση του ιμπεριαλισμού και τον αποικισμό της μουσουλμανικής κοινωνίας.

Αυτά τα ιστορικά προλεγόμενα συνεχίζουν να χαρακτηρίζουν την μουσουλμανική κοινότητα, και ιδιαίτερα την συλλογική φαντασία των Αράβων. Η «οπισθοδρόμηση» σε σχέση με τη Δύση προσεγγίζεται ως «υπανάπτυξη», με αποτέλεσμα ο φονταμενταλισμός να επαναλαμβάνεται σε όλες του τις μορφές (παραδοσιακός, σε ένα μέρος της αφγανικής αντίστασης, ισλαμικός στο άλλο της μέρος, νέο-φονταμενταλισμός στην αλγερινή οργάνωση FIS) (Roy, 1996).

Στη σημερινή εποχή, η συζήτηση για τον ισλαμικό φονταμενταλισμό, γίνεται συχνά με αναφορά στην οπισθοδρόμηση και την επιστροφή σε παραδοσιακές αρχές του παρελθόντος. Σήμερα ο φονταμενταλισμός θεωρείται ως ριζοσπαστισμός, εξτρεμισμός, συνδεδεμένος με την τρομοκρατία και την ασυμβατότητα απέναντι στα δυτικά δημοκρατικά συστήματα. Ο ισλαμικός φονταμενταλισμός συνδέεται με το θρησκευτικό και το πολιτικό κίνημα που επιδιώκει την επιστροφή στη «χρυσή» εποχή του Προφήτη Μωάμεθ και των Τεσσάρων Ορθώς Καθοδηγούμενων Χαλιφών με βάση το αγνό Ισλάμ. Ως εκ τούτου, οι Ισλαμιστές φονταμενταλιστές, ως πολιτικοί ακτιβιστές, προσπαθούν να ανοικοδομήσουν τις μουσουλμανικές κοινότητες που είναι επηρεασμένες από τη δυτική κουλτούρα και τη νεοαποικιοκρατία. Οι υποστηρικτές του ισλαμικού φονταμενταλισμού αντιλαμβάνονται τις δυτικές χώρες, ιδιαίτερα την Αμερική και το Ισραήλ, ως τους κύριους εχθρούς τους. Κατά την άποψή τους, η δυτική επιθετικότητα, η μακροχρόνια αποικιοκρατία και η δυτικοποίηση είχαν ως αποτέλεσμα την παρακμή της μουσουλμανικής κοινωνίας και την πολιτική διαφθορά (Byung-Ock, 2005)

2.2 Ισλαμικός φονταμενταλισμός και βία

Ο ισλαμισμός υπήρξε ένα σημαντικό κίνημα στην Αίγυπτο από την εποχή της ίδρυση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας από έναν δάσκαλο σχολείου, τον Hassan al-Banna (Χασάν αλ-Μπάννα) το 1928. Ο στόχος του Μπάννα ήταν να εμποδίσει εκείνη την

τάση ανατροπής των ισλαμικών αξιών που είχε προωθηθεί μέσω της εισαγωγής ενός δυτικοποιημένου εκπαιδευτικού συστήματος, και ήταν ένας από τους πρώτους που ενίσχυσε έντονα την αντίθεση μεταξύ του Ισλάμ και της «Δύσης» στο σύνολο της, ως δύο αντιτιθέμενα και ασυμβίβαστα συστήματα αξιών. Στην Αίγυπτο, η οποία το διάστημα εκείνο βρισκόταν υπό την παρατεταμένη κυριαρχία από τη Βρετανία, η ένταση ήταν έντονη. Η Αδελφότητα άκμασε, αποκτώντας 500 υπό-ομάδες που ιδρύθηκαν το 1940, οι οποίες έφτασαν τις 5.000 το 1946. Κάθε μία τους διατηρούσε το δικό της τζαμί, το δικό της σχολείο και το δικό της σύλλογο. Εκείνη την εποχή μια μικρή εσωτερική οργάνωση ασχολείται επίσης με σποραδικές τρομοκρατικές επιθέσεις, με στόχο αρχικά τη δολοφονία όσων θεωρούνταν ότι «πρόδιδαν» το Ισλάμ (Townshend, 2002).

Η διαδεδομένη δύναμη του ισλαμισμού υποδείχθηκε από την απόφαση του διαδόχου του Nasser, Anwar Sadat να άρει την απαγόρευση κατά της Αδελφότητας που είχε επιβάλλει ο προκάτοχος του. Το 1981, ο ίδιος ο Σαντάτ δολοφονήθηκε κατά τη διάρκεια μιας μεγάλης στρατιωτικής παρέλασης. Η ενέργεια αυτή ήταν εν μέρει αντίδραση στην ιστορική συνεργασία του με το Ισραήλ και στις πρόσφατες μαζικές συλλήψεις θρησκευτικών «εξτρεμιστών», αλλά σηματοδότησε επίσης μια την απαρχή μιας εντατικής επίθεσης στο κοσμικό αιγυπτιακό κράτος από δύο οργανώσεις που προέκυψαν μέσα από τη Μουσουλμανική Αδελφότητα την Ισλαμική Ομάδα (Gamat al-Islamiya) και την al-Jihad (Townshend, 2002).

Ο Anderson (1997) υποστηρίζει ότι το ουσιαστικό δόγμα του Ισλάμ δεν μας λέει ποτέ ή γιατί οι υποστηρικτές του θα καταφύγουν στην βία για να προωθήσουν μια ιδέα που θεωρείται ισλαμική. Για κάποιους ερευνητές, τα διαθέσιμα στοιχεία που αντλούνε από παραδοσιακές πηγές δείχνουν κάτι διαφορετικό. Η προσέγγιση αυτή εστιάζει κυρίως στο γεγονός ότι το Ισλάμ επέδειξε έναν ζήλο και κατακτητικές διαθέσεις με επίκεντρο τη διάδοση της διδασκαλίας του Αλλάχ στο σύνολό της ανθρωπότητας. Για να γίνει πιο αισθητή αυτή η ιδέα και να τονιστεί ο κατακτητικός χαρακτήρας του Ισλάμ, παραθέτουν εμφατικά συγκεκριμένα σημεία του Κορανίου, όπως για παράδειγμα τα λόγια του διοικητή του αραβο-μουσουλμανικού στρατού Uqba bin Nafi που είχε κηρύξει στο Στενό του Γιβραλτάρ τον πόλεμο κατά των απίστων: «Ω Θεέ: αν η θάλασσα δεν με είχε εμποδίσει, θα είχα προχωρήσει για πάντα όπως ο Μέγας Αλέξανδρος, υποστηρίζοντας την πίστη σου και καταπολέμηση όλων όσων δεν πίστευαν» (Brett, Fentress 1997, 82).

Το Κοράνι κήρυξε ότι η κατάκτηση, με σκοπό την προσηλυτισμό των μη πιστών, ήταν μία από τις κύριες λειτουργίες των επικεφαλής του ισλαμικού κράτους (Haddad, Khasan, 2002). Εμπνευσμένο από το μοντέλο του Κορανίου, το αιγυπτιακό κίνημα της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, που έθεσε το πλαίσιο και την κατεύθυνση της μεταρρύθμισης και του θρησκευτικού μετασχηματισμού στις αραβο-ισλαμικές κοινωνίες, κήρυξε το λεγόμενο “τζιχάντ” ως καθήκον ολόκληρης της κοινότητας των πιστών και υποστήριξε την ιδέα της πολιτικής οργάνωσης ως την ύψιστη ισλαμική αναγκαιότητα και ως το «αντίδοτο» απέναντι στην οπισθοδρόμηση του ισλαμικού κράτους (Haddad, Khasan, 2002).

Εμφανίζοντας μια ελιτίστικη αντίληψη της πολιτικής, το μαχητικό ισλαμικό κίνημα θεωρούσε τον πολιτικό αγώνα και την επίτευξη της εξουσίας ως την πλέον κεντρική λειτουργία της στρατηγικής του στο σύνολό του. Η άμεση δράση έγινε αντιληπτή ως το υποκατάστατο ενός λεπτομερούς προγραμματισμού που απουσίαζε και ως αντιστάθμισμα της έλλειψη υλικής εξουσίας (Choueiri, 1996).

Οι μαχητές του Ισλάμ είδαν τη δημιουργία του Ισραηλινού κράτους με εντολή του Κορανίου ως τη μόνη ελπίδα για την προσέλκυση των μουσουλμάνων. Για να εξασφαλίσουν την αδιαμφισβήτητη συμμετοχή τους σε επικίνδυνες επιχειρήσεις που συχνά είχαν ως αποτέλεσμα την αυτοκαταστροφή, οι μαχητικές ομάδες απαίτησαν ότι η κατάταξη και η στρατολόγηση εξέφραζε στην ουσία και έμπρακτα την παράδοση της λογικής τους σε ένα σύστημα πίστης που έχει χειροτονηθεί από τον ίδιο τον Θεό (Farah 1986). Η ιδέα του “τζιχάντ” κατέχει εξέχουσα θέση στη σκέψη των ριζοσπαστών ισλαμιστών στοχαστών. Ο Salih Sirriya, ο ιδρυτής του αιγυπτιακού κινήματος Jihad, την θεωρούσε βασικό πυλώνα του Ισλάμ, και ως μια υποχρέωση των πιστών, η οποία είχε καταδικαστεί στην λήθη και όφειλε να αναβιώσει ξανά μέσω της ανάληψης δράσης (Voll, 1991).

Ο Sayyid Qutb (1906-1966), ένας από τους βασικούς ηγέτες της αιγυπτιακής μουσουλμανικής αδελφότητας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, υπήρξε ο αρχιτέκτονας του μαχητικού και ριζοσπαστικού Ισλάμ. Ο Qutb όχι μόνο αρνήθηκε τη νομιμότητα της υπάρχουσας κοινωνικής και πολιτικής τάξης, επεκτάθηκε ακόμη περισσότερο ώστε να υποψιάζεται τον υπάρχοντα ισλαμικό πολιτισμό και την παράδοση. Ως αποτέλεσμα, προέβαλε την ανάγκη οργάνωσης μιας ηγετικής πρωτοποριακής ομάδας

και την ιδέα της συμμετοχής σε έναν ιερό πόλεμο ως το ιερό καθήκον κάθε Μουσουλμάνου. Η μουσουλμανική κοινωνία αντιμετώπιζε όλο και περισσότερες δυσκολίες και προκλήσεις κατά την δεκαετία του 1960, όπως την ανάδυση του εθνικισμού και την σύγκρουση πολιτικών ιδεολογιών μέσα στον μουσουλμανικό κόσμο γνώρισαν (Zhang, 1995).

Τα περισσότερα μουσουλμανικά κράτη δεν κατάφεραν να βρουν έναν καλύτερο τρόπο για να αναλάβουν την ανάπτυξη της οικονομίας και του πολιτισμού τους μετά τον αρχικό θρίαμβο της ίδρυσης ανεξάρτητων κρατών. Επιπλέον, το κράτος και η κοινωνία εμπλέκονταν σε μια τρομερή κρίση που προκλήθηκε από την δυτικοποίηση και εκβιομηχάνιση. Η πολιτική διαφθορά, η κοινωνική καθυστέρηση και η εμβάθυνση του οικονομικού χάσματος μεταξύ των φτωχών και των πλουσίων και του πλούσιου, κατέστρεψαν το όνειρο του λαού για την ενίσχυση του Ισλάμ (Chang, 2005).

Επίσης, τα μουσουλμανικά κράτη έπρεπε να επιλέξουν τα στρατόπεδα τους (τη Δύση ή την Ανατολή) στην παγκόσμια τάξη την εποχή Ψυχρού Πολέμου. Για τους Ισλαμιστές φονταμενταλιστές, οι ηγέτες των μουσουλμανικών κρατών στην πραγματικότητα έγιναν πράκτορες των δυτικών ή ανατολικών συμφερόντων και τα θύματα των συγκρούσεων μεταξύ της Δύσης και της Ανατολής (Chang, 2005).

Τέλος, η στήριξη προς το Ισραήλ από τη Δύση είναι για κάποιους ένας από τους βασικούς λόγους για την αποτυχία των αραβικών χωρών, παρά την υποταγή των Αραβικών ηγετών προς τη Δύση. Ως εκ τούτου, οι υφιστάμενοι ηγέτες των μουσουλμανικών κρατών δεν μπορούν ούτε να προστατεύσουν τα μουσουλμανικά συμφέροντα ούτε να αναβιώσουν την παλιά δόξα του Ισλάμ. Για τους ισλαμιστές φονταμενταλιστές, δεν υπάρχει άλλη επιλογή παρά να ανατραπεί το καθιερωμένο σύστημα (Chang, 2005).

Σύμφωνα με έναν άλλο διακεκριμένο μελετητή ενός μεγάλου μέρους του σύγχρονου Ισλάμ, τον Bassam Tibi, ο ισλαμικός φονταμενταλισμός απορρίπτει έντονα το πνεύμα του θρησκευτικού πλουραλισμού, ως αίρεση που απειλεί την νέο-απολυταρχική απαίτηση για την κυριαρχία του πολιτικού Ισλάμ σε ολόκληρο τον κόσμο. Ο πνευματικός πατέρας του ισλαμικού φονταμενταλισμού, Sayyid Qutb, ο οποίος ενέπνευσε τον Μπιν Λάντεν, ήταν επίσης εκείνος που κήρυξε την ιδέα για μια ισλαμική παγκόσμια τάξη που θα αντικαταστήσει την παρούσα. Ο φονταμενταλισμός δεν είναι μόνο μια πρόκληση πνευματικού χαρακτήρα, αλλά και πρόκληση για την ασφάλεια στο βαθμό που προτείνει

την ανατροπή της υπάρχουσας τάξης. Η πρόκληση αυτή είναι πολύ συγκεκριμένη και που τίθεται και ασκείται από τζιχάντ-μαχητές που είναι πρόθυμοι να θυσιάσουν τη και ζωή τους (Tibi, 2002).

Ο Tibi ισχυρίζεται επίσης ότι υπάρχει μια πραγματική πρόκληση του φονταμενταλισμού ως απειλή που οδηγεί στη δημιουργία συγκρούσεων και ταραχών. Αυτή η πρόκληση δεν τίθεται μόνο στη Δύση και στον πολιτισμό της, αλλά και σε μουσουλμάνους - άνδρες και γυναίκες - που υποφέρουν από τις μη ανεκτικές και ολοκληρωτικές αντιλήψεις και πρακτικές των ισλαμιστών φονταμενταλιστών. Ωστόσο, ο ίδιος θεωρεί τον φονταμενταλισμό καθαυτό, πρωτίστως, αν όχι αποκλειστικά, ένα πολιτικό φαινόμενο που είναι κατά πρώτο και κύριο λόγο μια επιθετική πολιτικοποίηση της θρησκείας που εφαρμόζεται στην αναζήτηση μη θρησκευτικών σκοπών. Έτσι, κατά την άποψή του, ο φονταμενταλισμός είναι μόνο δευτερευόντως και επιφανειακά μια μορφή τρομοκρατίας ή εξτρεμισμού (Tibi, 2002).

Παρ' όλα αυτά, εκφράζει την ανησυχία ότι μακροπρόθεσμα, οι ισλαμιστές φονταμενταλιστές είναι πολύ πιο επικίνδυνοι ως ιδεολόγοι εξουσίας παρά ως εξτρεμιστές που σκοτώνουν. Αντιλαμβάνεται τον ισλαμικό φονταμενταλισμό ως μια κοσμοθεωρία που επιδιώκει να εδραιώσει τη δική της τάξη και έτσι να χωρίσει τους λαούς του ισλαμικού πολιτισμού από την υπόλοιπη ανθρωπότητα, ενώ διεκδικεί για την κοσμοθεωρία του μια καθολική στάση. Οι Ισλαμιστές φονταμενταλιστές προκαλούν και υπονομεύουν τη κοσμική τάξη του πολιτικού σώματος και αποσκοπούν στην αντικατάστασή του με μια θεϊκή τάξη. Βέβαια, οι Ισλαμιστές φονταμενταλιστές δεν θα είναι σε θέση να επιβάλουν την «τάξη» τους στον κόσμο αλλά μπορούν να δημιουργήσουν ταραχές σε τεράστια κλίμακα (Tibi, 2002).

2.3 Τζιχάντ και τρομοκρατία

Το Ισλάμ είναι η νεότερη, ταχύτερα αναπτυσσόμενη και ίσως πιο αμφιλεγόμενη από τις τρεις μονοθεϊστικές θρησκείες. Μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις Ηνωμένες Πολιτείες, το Ισλάμ και οι Μουσουλμάνοι άρχισαν να αποτελούν το κύριο θέμα των δυτικών μέσων μαζικής ενημέρωσης αν και όχι για πολύ θετικούς λόγους. Η σύνδεση

του Οσάμα Μπιν Λάντεν με τα θρησκευτικά κίνητρα των εγκληματικών του επιθέσεων, ξεκίνησε μια συζήτηση στα δυτικά μέσα μαζικής ενημέρωσης σχετικά με την αληθινή φύση του Ισλάμ και εάν δικαιολογούσε ή ακόμη και ενθάρρυνε τη βία, ιδιαίτερα κατά των μη μουσουλμάνων. Πολλά μέσα ενημέρωσης αναφέρθηκαν στους τρομοκράτες της 11ης Σεπτεμβρίου απλώς ως «μουσουλμάνοι», οι οποίοι είχαν γαλουχηθεί με τα πιο ακραία στερεότυπα του Ισλάμ (Abdula, 2007).

Ένα από τα πιο συζητημένα και σημαντικά θέματα γύρω από το Ισλάμ είναι η σχέση μεταξύ τζιχάντ και τρομοκρατίας. Αμέσως μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών, οι οποίες θεωρούνταν ως το πιο καταστροφικό περιστατικό τρομοκρατίας που είδε η ανθρωπότητα, η κυβέρνηση Μπους υπέδειξε ως υπεύθυνους τις ριζοσπαστικές ισλαμιστικές ομάδες, και πιο συγκεκριμένα την Αλ Κάιντα, που ήταν υπό την ηγεσία του Οσάμα Μπιν Λάντεν και τους υποστηρικτές της, το καθεστώς των Αφγανών Ταλιμπάν, την Χαμάς, την Ισλαμική Τζιχάντ, την Χεζμπολάχ, τον Παλαιστινιακό Οργανισμό Απελευθέρωσης, το Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, αλλά και τον Ιρακινό Πρόεδρο Σαντάμ Χουσεΐν ως αυτουργούς των επιθέσεων. Από την 11η Σεπτεμβρίου, ο διεθνής τύπος έκανε εκτενείς καλύψεις σχετικά με την επίθεση, συμβάλλοντας σημαντικά στην εξοικείωση του κοινού με πολλούς σχετικούς όρους, ένας από τους οποίους είναι και ο ισλαμικός φονταμενταλισμός με τον οποίο συνδέθηκε και η έννοια του τζιχάντ (Abdula, 2007).

Για ερευνητές, όπως ο Bangura (2015), η φράση «Μουσουλμάνοι τρομοκράτες» είναι αντιφατική, όπως ο όρος «τζιχάντ» δεν σημαίνει ιερό πόλεμο, και δεν υπάρχει «πολιτικό Ισλάμ», καθώς υπάρχει μόνο το Ισλάμ. Επομένως, οι έννοιες «ισλαμική τρομοκρατία» και «μουσουλμανική τρομοκρατία» είναι εσφαλμένες (Bangura, 2010). Η Karen Armstrong υπογραμμίζει στο άρθρο της στην εφημερίδα *The Guardian* (2005) ότι η χρήση τέτοιων εννοιών είναι επικίνδυνα αντιπαραγωγική. Στη Δύση, ένα μεγάλο κομμάτι των ανθρώπων πιστεύει ότι τέτοιες τρομοκρατικές πράξεις προκαλούνται από το Ισλάμ και, ως εκ τούτου, ενισχύουν την αντίληψη ότι η Δύση είναι ένας αδυσώπητος εχθρός για τον μουσουλμανικό κόσμο. Επίσης, υπογραμμίζει ότι οι τρομοκράτες δεν αντιπροσωπεύουν καθόλου το τυπικό, συμβατικό Ισλάμ (Armstrong, 2005).

Επιπλέον, ερευνητές όπως ο Halliday (2003) υποστηρίζουν ότι οι περισσότεροι μουσουλμάνοι θεωρούν τις τρομοκρατικές πράξεις, ως σημαντικές παραβιάσεις του νόμου

του Ισλάμ. Δεν προκαλεί λοιπόν έκπληξη το γεγονός ότι ομάδες όπως ο Ελεύθερος Μουσουλμανικός Συνασπισμός συσπειρώθηκαν κατά της τρομοκρατίας, στέλνοντας ένα σαφές μήνυμα στους ριζοσπάστες μουσουλμάνους και στους υποστηρικτές τους ότι τους απορρίπτουν και ότι θα τους αποδυναμώσουν (Συνασπισμός Ελεύθερων Μουσουλμάνων, 2009). Φυσικά αυτό δεν αναιρεί το γεγονός ότι κάποιες ισλαμικές ριζοσπαστικές ομάδες έχουν εμπλακεί σε τρομοκρατικές πράξεις.

Σύμφωνα με τον Chang (2005) υπάρχουν πολλές παρερμηνείες σχετικά με τη στάση του ισλαμικού νόμου απέναντι στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων, οι οποίες δημιουργήθηκαν εξαιτίας της σύγχυσης που έχει δημιουργηθεί γύρω από τον όρο «τζιχάντ» ή του ιερού πολέμου.

Ο όρος Dar-al-Islam χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τις ισλαμικές χώρες και τα μη ισλαμικά εδάφη υπό την ισλαμική κυριαρχία. Ο υπόλοιπος κόσμος συγκαταλέγεται στο Dar-al-Harb. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο καθηγητής Ihami (1991) σημειώνει πως η τζιχάντ στο Ισλάμ είναι ένα μέσο με το οποίο το Dar al-Harb θα μπορούσε να μετατραπεί στο Dar-al-Islam. Ο χρόνος κατά τον οποίο πραγματοποιείται αυτό το ιδεώδες είναι όταν θα ολοκληρωθεί πλήρως η αποστολή της Τζιχάντ. Στη θεωρία της ισλαμικής νομοθεσίας, ο πόλεμος δεν θεωρείται ως αυτοσκοπός, αλλά γίνεται αντιληπτός ως την τελευταία προσπάθεια εξασφάλισης της ειρήνης και της ελευθερίας.

Η κατανόηση της έννοιας της τζιχάντ είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση της ιδεολογικής νομιμοποίησης του πολιτικού Ισλάμ. Η έννοια έχει μια περίπλοκη και αμφισβητούμενη ιστορία, που αντανακλά ότι η ερμηνεία της έγινε σύμφωνα με τις μεταβαλλόμενες κοινωνικοπολιτικές περιστάσεις (Euben, 2002). Αυτό έκανε την αληθινή σημασία του όρου διφορούμενη. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει μια τάση για την ταύτιση της τζιχάντ, με τον ένοπλο αγώνα («ιερός πόλεμος»). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να γίνει ίσως ο πιο χρησιμοποιημένος και διαστρεβλωμένος όρος στο λεξιλόγιο του πολιτικού Ισλάμ (Knudsen 2002).

Έτσι, ο όρος χρησιμοποιείται πλέον συχνά και συμβατικά για να απεικονίσει όχι μόνο για την ισλαμική αναγέννηση στη Μέση Ανατολή, αλλά και για την εικαζόμενη απειλή που αυτή αντιπροσωπεύει στις δυτικές δημοκρατίες και στην αναζήτηση του Ισλάμ για παγκόσμια ηγεμονία («παγκόσμια τζιχάντ»). Ενώ η έννοια του «παγκόσμιου τζιχάντ»

μπορεί εύκολα να απορριφθεί, ένα πιο δύσκολο ερώτημα είναι εάν το ισλαμικό κίνημα βασίζεται σε έναν ένοπλο αγώνα («τζιχάντ») ενάντια στους αντιπάλους και τους εχθρούς.

Η ισλαμική τρομοκρατία, ή η σύνδεση του Ισλάμ με τις τρομοκρατικές πράξεις πηγάζει κυρίως μέσα από μια ακραία ερμηνεία του όρου «τζιχάντ», ο οποίος ερμηνεύεται ότι είναι ο πυρήνας του θρησκευτικού κύματος της τρομοκρατίας. Η εστίαση της προσοχής στη ριζοσπαστική ισλαμική τρομοκρατία γίνεται συνήθως μέσα από την επεξεργασία της έννοιας της «τζιχάντ» μέσα στο πλαίσιο της μουσουλμανικής θρησκείας. Ο Knapp (2003) διερευνά την ιστορία του όρου και σημειώνει πώς έχει διαστρεβλωθεί από μουσουλμάνους εξτρεμιστές, μέσα στο πλαίσιο της βίαιης εκστρατείας τους που έχουν κηρύξει ενάντια στη Δύση. Στη συζήτησή του εξερευνά την έννοια της «τζιχάντ» ως μια μορφή «αγώνα» στην ισλαμική σκέψη με σκοπό να διαδώσει τη μουσουλμανική πίστη σε όλο τον κόσμο.

Οι πιο συνηθισμένες συνιστώσες της εφαρμογής της τζιχάντ μεταξύ των διαφόρων αιρέσεων του Ισλάμ προέρχονται από την κλασική έννοια της τζιχάντ, όπως αυτή αναφέρεται στις ισλαμικές πηγές, δηλαδή το Κοράνι. Η προέλευση της έννοιας έχει την βάση της στον 7^ο αιώνα, με την δημιουργία του Ισλάμ, και οι αρχές της καθορίζουν την υποχρέωση της ισλαμικής κοινότητας να εργαστεί προς την επίτευξη ενός ενοποιημένου μουσουλμανικού βασιλείου, ανώτερο από τις άλλες θρησκείες, μεταξύ άλλων, και μέσα από μια ένοπλη δράση κατά των λεγόμενων «εχθρών» του Ισλάμ. Η τζιχάντ είναι πράγματι ένας θρησκευτικός αγώνας μεταξύ μονοθεϊστών και πολυθεϊστών. Ωστόσο, η επέκταση της μουσουλμανικής επικράτειας δεν σημαίνει ότι επιτρέπεται η εξολόθρευση μη μουσουλμάνων, καθώς επίσης αναγνωρίζεται η ανάγκη για την εδραίωση κάποιων συνθηκών ειρήνης περιορισμένης διάρκειας (Knapp, 2003).

Μετά τα γεγονότα που ακολούθησαν τον μεταπολεμικό κόσμο του Δεύτερου Παγκοσμίου πολέμου και το ανταποικιακού κινήματος, οι ακραίοι ισλαμικοί ηγέτες και οι υποστηρικτές τους, ξεκίνησαν μια ερμηνεία των κανόνων της τζιχάντ, υιοθετώντας την ιδέα αυτή στις ριζοσπαστικές ατζέντες τους. Ακραίες ισλαμικές οργανώσεις, όπως η Μουσουλμανική Αδελφότητα, η Αιγυπτιακή Ισλαμική Τζιχάντ, η Αλ Κάιντα, η Χαμάς και η Χεζμπολάχ είναι μεταξύ εκείνων που έχουν υιοθετήσει μια διαστρεβλωμένη ερμηνεία της Τζιχάντ, αναγορεύοντας την ως αρχή για την έναρξη μιας βίαιης και χωρίς διακρίσεις εκστρατείας. Χτίζοντας μια αφήγηση με επίκεντρο την κατηγορία ότι η Δύση είναι εχθρός του μουσουλμανικού κόσμου και ότι η Σαουδική Αραβία καταλαμβάνεται από τις ΗΠΑ,

δικαιολογούν την διεξαγωγή ενός ένοπλου αγώνα (τζιχάντ) μέσα στο πλαίσιο μιας νέας τάξης πραγμάτων για τον μουσουλμανικό πληθυσμό (Knapp, 2003).

Ανταποκρινόμενοι με τον ακραίο ισλαμικό μεσαιωνικό μελετητή Ibn Taymiyya, οι ριζοσπαστικοί ισλαμιστές ισχυρίζονται ότι η τζιχάντ έχει μετασχηματιστεί από μια κοινοτική υποχρέωση σε μια ατομική υποχρέωση, καθώς ο θεός είναι ο σημερινός άρχων και ηγέτης του αγώνα τους. Επιπλέον, μουσουλμάνοι ηγέτες και κράτη που διεξάγουν ειρηνικές σχέσεις με τη Δύση θεωρούνται ως αποστάτες και ως εκ τούτου η βία εναντίον τους είναι δικαιολογημένη (Knapp, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

3.1 Οικονομικοί παράγοντες

Όπως είδαμε, δεν υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός της τρομοκρατίας. Συχνά ορίζεται ως η σκόπιμη χρήση βίας και εκφοβισμού που έχει ως στόχο ένα μεγάλο σύνολο ανθρώπων με σκοπό την άσκηση πίεσης σε μια κοινότητα (ή κυβέρνηση) να παραχωρήσει πολιτικά ή ιδεολογικά αιτήματα. Οι κύριοι τακτικοί (βραχυπρόθεσμοι) στόχοι της τρομοκρατίας είναι η απόκτηση δημοσιότητας και η προσοχή των μέσων ενημέρωσης, η αποσταθεροποίηση της πολιτείας και η πρόκληση ζημιών στις οικονομίες (Tavares, 2004). Μεταξύ των μακροπρόθεσμων στόχων της τρομοκρατίας είναι η ανακατανομή της εξουσίας, της επιρροής και του πλούτου (Frey και Luechinger, 2004). Οι τρομοκρατικές οργανώσεις πρέπει να έχουν στόχους που δεν είναι εφαρμόζονται στη συνήθη πολιτική διαδικασία και για τους οποίους τα μέλη τους είναι πρόθυμα να χρησιμοποιήσουν βία. Η τακτική τρομοκρατική συμπεριφορά (π.χ. δολοφονίες, λήψεις ομήρων) χρησιμεύει στη συνέχεια για την επίτευξη αυτών των στρατηγικών στόχων, καθιστώντας τη βία ως μέσο για την επίτευξη πιο αφηρημένων στόχων.

Μεμονωμένα, οι τρομοκράτες θεωρείται ότι παρουσιάζουν ορισμένα χαρακτηριστικά γνώρισμα που τους επιτρέπουν να διεξάγουν τρομοκρατικές ενέργειες. Οργανωτικά, η κυριαρχία των ηγετών των ομάδων, η δυναμική των ομάδων και άλλοι ψυχολογικοί παράγοντες επηρεάζουν επίσης την τρομοκρατική συμπεριφορά (Victoroff, 2005). Ως εκ τούτου, η κοινή γνώμη συχνά συνδέει την τρομοκρατία με τον παραλογισμό ή την παραφροσύνη. Ωστόσο, μια τέτοια επιχειρηματολογία είναι πολύ απλή, ίσως ακόμη και εσφαλμένη. Αντίθετα, μια οικονομική προοπτική της τρομοκρατίας υποθέτει ότι οι τρομοκράτες είναι λογικοί, οπότε ο μέσος τρομοκράτης συμπεριφέρεται περισσότερο ως ένα ορθολογικό ον (Carlan, 2006). Ως λογικοί δρώντες, οι τρομοκράτες ενεργούν βίαια για να μεγιστοποιήσουν τη χρησιμότητά τους, δεδομένου ότι έχουν ορισμένα οφέλη, κόστος και περιορισμούς που συνδέονται με αυτές τις ενέργειες (Sandler και Enders, 2004)

3.1.1 Οικονομική στέρηση

Η φτώχεια καθαυτή δεν αποτελεί άμεση αιτία της τρομοκρατίας. Κάποιες μακρό-μελέτες δείχνουν ότι η τρομοκρατία μπορεί να εκδηλωθεί οπουδήποτε, αλλά είναι συχνότερη στις αναπτυσσόμενες κοινωνίες παρά στις φτωχές ή πλούσιες χώρες και είναι πιθανότερο να εμφανιστεί σε κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από ταχύ εκσυγχρονισμό. Η οικονομική αλλαγή δημιουργεί συνθήκες που ευνοούν την αστάθεια, την εμφάνιση αντιδραστικών κινημάτων και την διαμόρφωση εξτρεμιστικών ιδεολογιών (Siddique, 2012).

Στον ισλαμικό κόσμο, για παράδειγμα, τα πιο παραδοσιακά τμήματα του πληθυσμού αποπροσανατολίζονται από τη ραγδαία και εκτεταμένη κοινωνικοοικονομική αλλαγή και είναι επομένως ιδιαίτερα ευαίσθητα σε κινήματα που ενισχύουν τις ταυτότητες που νιώθουν ότι απειλούνται, παρέχουν μια υποστήριξη και δίνουν στους ακόλουθους τους μια αίσθηση ενδυνάμωσης. Ένας διαδεδομένος παράγοντας κινδύνου στις αναπτυσσόμενες κοινωνίες είναι η αποκαλούμενη διόγκωση ηλικίας των νέων, δηλαδή η σημαντική αύξηση του αναλογικού μεγέθους του νεαρού αντρικού πληθυσμού που αντιμετωπίζει ανασφαλείς προοπτικές απασχόλησης (Gurr, 2005).

Εντός των χωρών, οι ομάδες που υποστηρίζουν και ευνοούν την ανάπτυξη τρομοκρατικών κινημάτων συνήθως βρίσκονται σε μειονεκτική θέση εξαιτίας ταξικών, εθνικών ή θρησκευτικών διασπάσεων. Σε ατομικό επίπεδο, οι ηγέτες αυτών των κινημάτων έχουν καλύτερο επίπεδο εκπαίδευσης και ανώτερο κοινωνικό-οικονομικό στάτους από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού από τον οποίο προέρχονται. Αυτό, ωστόσο, ισχύει για τους ηγέτες σχεδόν όλων των πολιτικών οργανώσεων. Κατά παρόμοιο τρόπο, ένας σημαντικός αριθμός ακτιβιστών είναι καλά μορφωμένοι, παρόλο που πολλοί αντιμετωπίζουν αβέβαιες ευκαιρίες απασχόλησης (Siddique, 2012).

Αυτοί που στρατολογούνται προέρχονται επίσης από τους φτωχότερους και λιγότερο μορφωμένους νέους - αυτούς που δεν έχουν τις κατάλληλες ευκαιρίες ώστε να ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση ή δεν μπορούν να βρουν καλές θέσεις εργασίας. Τα τρομοκρατικά κινήματα συνηγορούν συχνά σε αυτό που οι θεωρητικοί περιγράφουν ως μια κατάσταση όπου τα άτομα υποκινούνται περισσότερο από κοινωνικές ανάγκες, πιέσεις και ευκαιρίες για προσωπικό κέρδος και λιγότερο από ιδεολογικούς λόγους (Gurr, 2005).

Κάποιοι ερευνητές επισημαίνουν πως το καθεστώς των γυναικών είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντικό. Παρόλο που ορισμένες φορές οι γυναίκες προσλαμβάνονται ως βομβιστές αυτοκτονίας, σπάνια υποστηρίζουν την τρομοκρατία. Οι διακρατικές μελέτες δείχνουν ότι όσο υψηλότερη είναι η σχετική εκπαιδευτική κατάσταση και η πολιτική συμμετοχή των γυναικών, τόσο λιγότερο συχνή είναι η πολιτική βία και η αστάθεια. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, υπογραμμίζονται τρεις μηχανισμοί μπορεί να επηρεάζουν αυτό το φαινόμενο: (1) οι μορφωμένες και ικανές γυναίκες μπορούν να κοινωνικοποιήσουν τη νεολαία με τρόπους που να εμποδίζουν την ευαισθησία τους στην «στρατολόγηση» σε τρομοκρατικά κινήματα, (2) συμβάλλουν επίσης στην ενίσχυση των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών που παρέχουν εναλλακτικές λύσεις στην πολιτική μαχητικότητα και (3) μακροπρόθεσμα, η εκπαίδευση των γυναικών συμβάλλει στην πτώση των ποσοστών γεννήσεων, οδηγώντας σε μείωση των προβλημάτων που συνδέονται με τους μεγάλους πληθυσμούς νέων ανθρώπων (Gurr, 2005).

Άλλες μελέτες υποδεικνύουν ωστόσο ότι η τρομοκρατία έχει τις ρίζες της στην οικονομική στέρηση, δηλαδή στη φτώχεια και στην ανισότητα εντός των χωρών. Ο Gurr (1970) παρουσιάζει την ιδέα της «σχετικής στέρησης», όπου η βία παράγεται όταν υπάρχει διαφορά ανάμεσα σε αυτά που νομίζουν ότι αξίζουν τα άτομα και σε αυτά που πραγματικά λαμβάνουν μέσω της οικονομικής διανεμητικής διαδικασίας. Οι κακές δομικές οικονομικές συνθήκες δημιουργούν απογοήτευση, γεγονός που με τη σειρά του καθιστά τη βία πιο πιθανή. Αυτός ο σύνδεσμος από την οικονομική στέρηση στην τρομοκρατία πρέπει να έχει σημασία για τις χώρες προέλευσης της τρομοκρατίας.

Για παράδειγμα, οι τρομοκρατικές οργανώσεις θα πρέπει να βρίσκουν ευκολότερο (λιγότερο δαπανηρό) να προσλαμβάνουν απογοητευμένους ανθρώπους ή να λαμβάνουν χρηματοδότηση από υποστηρικτές όταν επικρατεί οικονομική στέρηση. Η έλλειψη μη βίαιων οικονομικών δραστηριοτήτων μπορεί επίσης να καλύψει τις τάξεις των τρομοκρατικών οργανώσεων μειώνοντας το κόστος ευκαιρίας της βίας. Έτσι, η σχετική οικονομική στέρηση αναμένεται να οδηγήσει σε περισσότερη τρομοκρατία, υποκινώντας την απογοήτευση και μειώνοντας το (ευκαιριακό) κόστος της βίας. Όσον αφορά τις χώρες-στόχους της τρομοκρατίας, η οικονομική επιτυχία μπορεί να προσελκύσει επιθέσεις όταν η οικονομική στέρηση αξιολογείται σε παγκόσμιο επίπεδο (φτωχές έναντι πλούσιων χωρών).

3.2. Κοινωνικοί παράγοντες

Όπως έχουν δείξει συγκριτικές μελέτες επιλεγμένων τρομοκρατικών επιθέσεων, οι περισσότεροι τρομοκράτες ήταν Ευρωπαίοι υπήκοοι με μεταναστευτικό υπόβαθρο πρώτης, δεύτερης ή τρίτης γενιάς. Οι περισσότεροι από αυτούς μεγάλωσαν στις λεγόμενες «απαγορευμένες» συνοικίες στις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές πόλεις, όπως το Molenbeek στις Βρυξέλλες, το Meinau στο Στρασβούργο ή στα περίχωρα του Παρισιού. Οι περιοχές αυτές έχουν κακό βιοτικό επίπεδο και υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας, και για κάποιους θεωρητικούς αποτελούν ένα εύφορο έδαφος για την δημιουργία τρομοκρατικών θυλάκων. Οι ριζοσπάστες ισλαμιστές επιλέγουν αυτές τις περιοχές για την στρατολόγηση ξένων μαχητών για να πολεμήσουν στο Ιράκ και τη Συρία ή για να γίνουν μελλοντικοί ευρωπαίοι τρομοκράτες. Οι περιοχές αυτές, όχι μόνο έχουν υψηλότερο ποσοστό μουσουλμάνων, αλλά και συγκεντρώνουν ανθρώπους που είναι λιγότερο ολοκληρωμένοι και ζουν στο περιθώριο της υπόλοιπης ευρωπαϊκής κοινωνίας. Όπως προβλέπεται στη θεωρία, η πολιτική ή κοινωνική περιθωριοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε συναισθήματα κατωτερότητας και απογοήτευσης που καθιστούν πιθανότερο για τα άτομα να ενταχθούν σε ριζοσπαστικές ομάδες ή να αναπτύξουν συναισθήματα επιθετικότητας και βίαιης συμπεριφοράς (Hubenberger, 2018).

Συχνά η έλλειψη ολοκλήρωσης οδηγεί σε κοινωνική περιθωριοποίηση, η οποία είναι ουσιαστικά ζωτικής σημασίας για τους νέους ανθρώπους. Η σύγκριση των πρόσφατων τρομοκρατικών επιθέσεων έδειξε ότι κυρίως νέοι άντρες μεταξύ 18 και 30 ετών ευθύνονται για μεγάλο αριθμό τρομοκρατικών επιθέσεων. Ο λόγος πίσω από αυτή την τάση θεωρείται πως έχει να κάνει με το γεγονός ότι οι νέοι επηρεάζονται εύκολα και είναι πιο ευάλωτοι απέναντι σε αυτό που περιγράφεται ως «πλύση εγκεφάλου». Για παράδειγμα, στις τρομοκρατικές επιθέσεις της Βαρκελώνης και του Cambrils, οι οκτώ από τους δώδεκα νεαρούς υπόπτους ήταν Μαροκινοί μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς, κάποιοι στην ηλικία της εφηβείας και άλλοι περίπου είκοσι χρόνων. Ελάχιστοι ενσωματωμένοι, νέοι άνδρες που επηρεάζονται εύκολα από ριζοσπαστικές ισλαμικές ιδεολογίες. Η ριζοσπαστικοποίησή τους μπορεί να συμβεί μέσω των αποκαλούμενων «στρατολόγων», όπως συνέβη στις επιθέσεις της Βαρκελώνης με τον Imam Abdelbaki Es

Satty, ή μέσω της ριζοσπαστικοποίησης που τροφοδοτείται από ριζοσπαστικές προπαγανδιστικές ιστοσελίδες στο διαδίκτυο (Mekhennet-Booth, 2017).

Οι πρωτοβουλίες για την από-ριζοσπαστικοποίηση, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ένταξης των νέων, έχουν μεγάλη σημασία για την πρόληψη του ισλαμικού ριζοσπαστισμού, που συντελείται σε ατομικό επίπεδο, αλλά και της ανάπτυξης της εγχώριας τρομοκρατίας. Θεωρείται ότι υπάρχουν τρεις φάσεις ριζοσπαστικοποίησης, οι οποίες αρχίζουν ως μια προοδευτική διαδικασία με κοινωνιολογικά φαινόμενα όπως η απογοήτευση και η κοινωνική περιθωριοποίηση, ακολουθούμενη από τη διάδοση της ακραίας ιδεολογίας, που μπορεί να είναι θρησκευτική ή πολιτική, για να οδηγήσει στο τελικό στάδιο της χρήσης της βίας. Μέχρι να φτάσει στη δεύτερη φάση (υιοθετώντας μια ακραία ιδεολογία), ένα άτομο θεωρείται πως δεν είναι επικίνδυνο για τους άλλους ανθρώπους (Hubenberger, 2018).

Το σημαντικό ερώτημα είναι εάν ένα άτομο είναι επιρρεπές στη χρήση βίας. Ένα σημαντικό στοιχείο στην επιτυχημένη από-ριζοσπαστικοποίηση είναι η πρόληψη των ριζοσπαστικών ιδεολογιών από την άσκηση επιρροής στους νέους ανθρώπους. Σε ένα ορισμένο πλαίσιο, όπως για παράδειγμα στις προαναφερθείσες «απαγορευμένες περιοχές», όπου η ύπαρξη μιας ριζοσπαστικής ιδεολογίας και η δυνατότητα διάδοσης στους νέους είναι πολύ υψηλή, μπορούν να ληφθούν διάφορα μέτρα για την αντιμετώπιση της ριζοσπαστικοποίησης. Τέτοια μέτρα μπορεί να περιλαμβάνουν την ενίσχυση των κοινωνικών δεσμών, π.χ. υποστήριξη των οικογενειών, ενίσχυση της ένταξης στον αθλητισμό και τις τοπικές κοινότητες, τη δημιουργία δραστηριοτήτων για την ένταξη των νέων σε κοινοτικά προγράμματα και, ως εκ τούτου, την ενίσχυση της αξιοποίησής τους ή την ενσωμάτωση του τους νέους σε θεσμοθετημένες πρωτοβουλίες από-ριζοσπαστικοποίησης. Όσο σημαντική είναι και η υποστήριξη της ενσωμάτωσης και της από-ριζοσπαστικοποίησης, τα μέτρα ωστόσο αυτά, θεωρείται πως είναι αποτελεσματικά μόνο σε μακροπρόθεσμο επίπεδο (Hubenberger, 2018).

3.3 Πολιτικοί λόγοι

Η πολιτική και θεσμική τάξη επισημαίνονται επίσης ως αιτιώδεις παράγοντες για την ανάπτυξη της τρομοκρατίας. Υπάρχει μια συνεχής συζήτηση ερευνητών και θεωρητικών για το κατά πόσο ένα συγκεκριμένο πολιτικό σύστημα είναι πιο προετοιμασμένο για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Τα δημοκρατικά καθεστάτα μπορούν να προσφέρουν μη βίαια μέσα διαφωνίας, αλλά δεν είναι σε θέση να υλοποιήσουν κάποια «σκληρά» αντιτρομοκρατικά μέτρα λόγω της υποχρέωσης τους απέναντι στις πολιτικές ελευθερίες (Li, 2005).

Αυτό μπορεί να καταστήσει την δημιουργία τρομοκρατών (προοπτική της χώρας καταγωγής) λιγότερο πιθανή, αλλά μπορεί να αυξήσει την πιθανότητα τρομοκρατικών επιθέσεων (προοπτική της χώρας στόχου). Τα αυταρχικά καθεστάτα μπορούν να επωφεληθούν από την ικανότητά τους να ασκήσουν πιο σκληρές μεθόδους για την καταστολή της τρομοκρατίας, ωστόσο κάτι τέτοιο μπορεί παράλληλα να δημιουργήσει αντιδράσεις που συνδέονται με την στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων (Li, 2005).

Ένα χαμηλό επίπεδο πολιτικής ευελιξίας μπορεί να καταστήσει πιθανότερη τη γένεση της τρομοκρατίας, αλλά μειώνει την πιθανότητα τρομοκρατικών επιθέσεων. Γενικά, δεν υπάρχει συναίνεση σχετικά με το ποιο πολιτικό καθεστώς μπορεί να αποτρέψει αποτελεσματικότερα την τρομοκρατία. Κάποιοι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι οι ημιανοικτές κοινωνίες (μερικές δημοκρατίες) είναι πιο επιρρεπείς στην τρομοκρατία επειδή δεν μπορούν να επωφεληθούν από τα πλεονεκτήματα του «καθαρού» καθεστώτος, υποδεικνύοντας μια μη γραμμική σύνδεση μεταξύ των πολιτικών θεσμών και της τρομοκρατίας (Kirk, 1983).

Ανεξάρτητα από τον ακριβή τύπο καθεστώτος, υπάρχει ένα ευρύ σύνολο από παράγοντες όπως ο χαρακτήρας της κυβερνητικής δύναμης (π.χ. στρατιωτική ή αστυνομική δύναμη), η δομή της (κεντρική και αποκεντρωμένη), οι πολιτικές της (π.χ. πολιτικές πρόνοιας) και οι ιδεολογικοί συσχετισμοί (π.χ. αριστερά κόμματα εναντίον δεξιών κομμάτων), που μπορεί να επηρεάσει την τρομοκρατική δραστηριότητα. Σε κάθε περίπτωση, η ιδιαιτερότητα των διαφόρων θεσμικών οργάνων αναμένεται να συσχετιστεί με το πεδίο της τρομοκρατικής δραστηριότητας με διάφορους τρόπους. Για παράδειγμα, οι κυβερνητικές πολιτικές και τα χαρακτηριστικά που απορρέουν από την πολιτική και θεσμική τάξη μπορεί επίσης να έχουν σημασία για την τρομοκρατική δραστηριότητα (Kirk, 1983).

3.3.1 Πολιτικός μετασχηματισμός και αστάθεια

Ο πολιτικός μετασχηματισμός και η αστάθεια υποδεικνύονται επίσης ως αιτίες της τρομοκρατίας, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της συζήτησης. Η βασική ιδέα είναι ότι η πολιτική αλλαγή μπορεί να δημιουργήσει κάποια πολιτικά κενά που χρησιμοποιούν οι τρομοκρατικές ομάδες για να προωθήσουν τα δικά τους αιτήματα και τις δικές τους ιδεολογίας. Τέτοια κενά είναι ελκυστικά καθώς θεωρείται πως οι ριζοσπαστικές ομάδες είναι λιγότερο πιθανό να αμφισβητηθούν από μια ασταθή, άρα αδύναμη, κυβέρνηση (η οποία εκτιμάται από μια μεταβλητή σταθερότητας του καθεστώτος), καθιστώντας την τρομοκρατία μια λιγότερο δαπανηρή επιχείρηση. Επίσης, ένα άτομο μπορεί να είναι πιο πιθανό να συμμετάσχει ή να υποστηρίξει μια ριζοσπαστική οργάνωση, διότι υπάρχουν λίγες μη βίαιες εναλλακτικές λύσεις (δηλαδή χαμηλό κόστος ευκαιριών βίας) αλλά και υψηλές αποδόσεις από την επιτυχία της τρομοκρατίας (που σημαίνει αυξημένα οφέλη από τη βία) (Campos και Gassebner, 2009).

Οι ασταθείς ή αποτυχημένες κυβερνήσεις μπορούν ακόμη να λειτουργήσουν ως θύλακες της διεθνούς τρομοκρατίας, όπου σε φάσεις εσωτερικής αστάθειας (π.χ. εμφύλιος πόλεμος) αποκτούν μια «εκπαίδευση» πάνω στη βία την οποία μπορούν να χρησιμοποιήσουν και για διεθνείς τρομοκρατικές επιχειρήσεις. Ο πολιτικός μετασχηματισμός μπορεί γενικά να ενισχύσει την τρομοκρατική συμπεριφορά, η οποία με την σειρά της είναι μια διαδικασία που επηρεάζει τόσο την παραγωγή της τρομοκρατίας όσο και τις στοχευμένες αποφάσεις των τρομοκρατών (Campos και Gassebner, 2009).

3.4 Κοινωνικοί και δημογραφικοί παράγοντες

Η ιδέα ότι οι κοινωνικοί και δημογραφικοί παράγοντες που συνδέονται με τον εκσυγχρονισμό του κόσμου, συμβάλλουν στην ανάπτυξη της διακρατικής τρομοκρατίας είναι δύσκολο να ελεγχθεί σε εμπειρικές μελέτες. Ωστόσο, λόγω της έλλειψης καλύτερα ελέγξιμων μεταβλητών, προς το παρόν χρησιμοποιούνται αρκετά συχνά κριτήρια όπως η κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη, το μέγεθος του πληθυσμού και η εκπαίδευση, προκειμένου να περιγραφεί το πεδίο εκείνο που σχετίζεται με τον εκσυγχρονισμό. Εντούτοις, οι δείκτες αυτοί μπορεί να είναι ενίοτε σχετικά ασαφείς και αόριστοι, οπότε να μην προσφέρουν μια ικανοποιητική ερμηνεία της συσχέτισης μεταξύ κοινωνικό-

δημογραφικών παραγόντων και τρομοκρατίας. Δεδομένων αυτών των παρατηρήσεων, διαπιστώνει κάποιος ότι υπάρχει μια σχετικά μικρή υποστήριξη στην ιδέα ότι διάφορες κοινωνικές πιέσεις προκαλούν την ανάπτυξη της τρομοκρατίας. Οι Kurrild-Klitgaard et al. (2006) και οι Krueger και Laitin (2008) δεν ανιχνεύουν καμία σημαντική σχέση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και της τρομοκρατίας. Με άλλα λόγια, οι λίγες ενδείξεις που υπάρχουν δεν υποστηρίζουν την αντίληψη ότι η οικονομική αλλαγή μεταφράζεται σε βία.

Επιπλέον, πολλές μελέτες διαπιστώνουν ότι οι πολυπληθέστερες χώρες είναι πιθανότερο να είναι θύλακες παραγωγής διακρατικής τρομοκρατίας (Krueger και Maleckova, 2003, Burgoon, 2006, Lai 2007, Krueger και Laitin 2008). Αντίθετα, είναι λίγες οι μελέτες που υποδηλώνουν ότι το μέγεθος του πληθυσμού είναι ασήμαντο για την κατανόηση της ανάπτυξης τρομοκρατικών ομάδων και δραστηριοτήτων (Azam, Delacroix, 2006 και Azam, Thelen, 2008). Τέτοια ευρήματα μπορεί να υποδηλώνουν ότι η δημογραφική πίεση εντείνει τις συγκρούσεις καθώς το μέγεθος του πληθυσμού συνδέεται και με την παρουσία υψηλότερων επιπέδων δημογραφικού άγχους και στρες, συνεπώς το κόστος της τρομοκρατίας μειώνεται.

Σύμφωνα με τον Huntington (1996) η πολιτισμική σύγκρουση μπορεί επίσης να οδηγήσει σε βία. Όταν οι πληθυσμιακές ομάδες παρουσιάζουν διαφορετικές ταυτότητες (π.χ. διαφορετικές θρησκείες ή εθνοτικές ομάδες), αυτό μπορεί να οδηγήσει σε περισσότερες συγκρούσεις είτε μεταξύ διαφορετικών ομάδων εντός μιας χώρας είτε μεταξύ διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων σε κράτη που οργανώνονται κατά μήκος των πολιτισμών (π.χ. ισλαμικές χώρες έναντι του Δυτικού κόσμου).

Για τις τρομοκρατικές ομάδες, θα πρέπει να είναι ευκολότερο και λιγότερο δαπανηρό να προωθήσουν την υποστήριξη των ανταγωνιστικών ομάδων ταυτότητας (π.χ. υπό-ομάδες με εθνικά ή θρησκευτικά κριτήρια). Αυτό συμβαίνει ακόμη περισσότερο όταν οι τρομοκράτες βασίζονται σε ιδεολογίες σχετικές με την ταυτότητα που τονίζουν την υπεροχή της αντίστοιχης δικής τους ταυτότητάς, η οποία μπορεί προωθείται ως η «μοναδική πραγματική πίστη». Μια τέτοια καθολική και απόλυτη άποψη εξαλείφει τους ηθικούς περιορισμούς και ενισχύει τη συνοχή μιας οργάνωσης, καθιστώντας την τρομοκρατία λιγότερο δαπανηρή και αποτελεσματικότερη (Bernholz, 2006).

Η αφηρημένη σύγκρουση μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμικών κοσμοειδώλων γίνεται επίσης εμφανής στην λεγόμενη Realpolitik, όπου ομάδες με διαφορετικές

ταυτότητες επιδιώκουν διαφορετικές και συχνά διαμετρικά αντίθετες πολιτικές. Μια τέτοια συμπεριφορά μπορεί να εκπροσωπείται σε μορφές κοινωνικοοικονομικής και πολιτικής αλληλεπίδρασης μεταξύ ομάδων με διαφορετικές ταυτότητες (Arce, Sandler, 2003). Η τρομοκρατία χρησιμοποιείται από την κατώτερη ομάδα όχι μόνο ως μέσο για να εκφράσει το δικό της κοσμοείδωλο και τη δική της άποψη, αλλά και για να μεταφέρει τα υλικά αποτελέσματα προς όφελός της. Η ταυτότητα και η αντίθεση με άλλες ταυτότητες λειτουργεί ως δεσμός που διευκολύνει την πρόσληψη και στρατολόγηση τρομοκρατών όπως και την οικονομική υποστήριξη τους (Bernholz, 2006).

3.5 Θρησκεία

Σε γενικές γραμμές οι ερευνητές φαίνεται να συμφωνούν ότι ενώ η θρησκεία αποτελεί μείζον παράγοντα για τις σύγχρονες τρομοκρατικές ενέργειες, σπάνια μπορεί να θεωρηθεί ως η μόνη αιτία. Οι θρησκευτικές ιδεολογίες, οι θρησκευτικοί στόχοι και τα κίνητρα συχνά αλληλοσυνδέονται με εκείνα που είναι οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά. Η απόφαση μιας ομάδας να στραφεί στη βία είναι συνήθως περιστασιακή και σπάνια ενδημική στη θρησκευτική παράδοση με την οποία σχετίζεται η τρομοκρατική ομάδα. Το Ισλάμ από μόνο του δεν θεωρείται ως αιτιακός παράγοντας τρομοκρατικών πράξεων, όπως και καμία άλλη θρησκεία με την οποία έχουν συσχετιστεί τρομοκρατικές ενέργειες (Juergensmeyer, 2005).

Όπως εξηγεί ο John Esposito, συνήθως οι πολιτικές και οικονομικές διαμαρτυρίες είναι πρωταρχικές αιτίες ή καταλύτες και η θρησκεία γίνεται μέσο νομιμοποίησης και κινητοποίησης. Ο Ian Reader δήλωσε ότι ακόμα και στην περίπτωση του Aum Shinrikyo, του βουδιστικού κινήματος που εμπλέκεται στο περιστατικό αερίων του Tokyo το 1995, ο θρησκευτικός παράγοντας δεν θα αρκούσε ώστε να κινητοποιήσει την ομάδα προς την τρομοκρατική πράξη που διέπραξε (Juergensmeyer, 2005).

Παρόλο που η θρησκεία μπορεί να μην είναι η μοναδική αιτία της τρομοκρατίας, ο ρόλος της ωστόσο μπορεί να επιδεινώσει την όλη κατάσταση. Η θρησκεία μπορεί να οδηγήσει σε κατάσταση συγκρούσεων, να προκαλέσει στη συλλογική συνείδηση των πληθυσμών ιδέες περί «μεγάλου αγώνα» αλλά και να ενισχύσει έναν υπαρκτό απολυταρχισμό. Όπως το έθεσε και ο Ian Reader, η θρησκεία συχνά επικεντρώνεται σε θέματα που μπορεί να είναι εγγενώς πολωτικά – όπως οι έννοιες της αλήθειας, έννοιες του

καλού, των απόλυτων και των τελικών πραγματικοτήτων. Για το λόγο αυτό, η θρησκεία μπορεί να συμβάλει σε μια κουλτούρα βίας όπου η βία γίνεται καθοριστικό ζήτημα» στην ταυτότητα διάφορων ομάδων ακτιβιστών (Juergensmeyer, 2005).

Όπως τονίζουν οι ερευνητές, αν και η θρησκευτική τρομοκρατία τείνει να είναι ένα όργανο μη κρατικών ομάδων, τα κράτη έχουν κατά καιρούς χρησιμοποιήσει τη θρησκεία για να νομιμοποιήσουν την κρατική βία και την τρομοκρατία. Υπό αυτό το πρίσμα, επισημαίνεται ο ρόλος του Ιράν στην υποστήριξη τρομοκρατικών κινημάτων και από την άλλη πλευρά, τα κινήματα της τζιχάντ που συχνά στοχεύουν τις δικές τους σύγχρονες μουσουλμανικές κυβερνήσεις και επομένως αναδεικνύονται ως αντί-κρατικής και επαναστατικής φύσης. Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας μέσα σε αυτό το πλαίσιο περιέχει μια θρησκευτική διάσταση του ιερού πολέμου, παρόμοια με την άποψη που υιοθετούν όσοι διαπράττουν τρομοκρατικές ενέργειες. Όπως υπογραμμίζουν οι ερευνητές, οι κρατικές προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ενίοτε δημιούργησαν περισσότερη τρομοκρατία (Juergensmeyer, 2005).

3.5 Προς μια εναλλακτική θεώρηση

Για κάποιους ερευνητές, παρόλο που υπάρχει κάποια εμφανή τάση να κατηγορούνται οι οικονομικές συνθήκες και η έλλειψη εκπαίδευσης-παιδείας για τις τρομοκρατικές πράξεις, τα αποδεικτικά στοιχεία είναι σχεδόν ομόφωνα, απορρίπτοντας είτε την υλική στέρηση είτε την ανεπαρκή εκπαίδευση ως σημαντική αιτία υποστήριξης της τρομοκρατίας ή συμμετοχής σε τρομοκρατικές δραστηριότητες. Οι δημοφιλείς εξηγήσεις για την τρομοκρατία με βάση τη φτώχεια, την έλλειψη εκπαίδευσης, ή το ρητό ότι αυτές οι ομάδες «μισούν τον τρόπο ζωής και ελευθερίας μας» δεν έχουν απλώς συστηματική εμπειρική βάση. Αυτές οι εξηγήσεις έχουν γίνει αποδεκτές σχεδόν αποκλειστικά με βάση την πεποίθηση και όχι με βάση κάποια επιστημονικά στοιχεία (Krueger, 2008).

Ενώ οι άνθρωποι που είναι άνεργοι ή απασχολούνται σε χαμηλόμισθες θέσεις εργασίας έχουν χαμηλό ποσοστό συμμετοχής σε πολιτικές δραστηριότητες και διαμαρτυρίες και μπορεί να είναι πράγματι ενοχλημένοι εξαιτίας των περιστάσεων τους, το γεγονός είναι ότι συνήθως δεν έχουν επιθετικές διαθέσεις προς τον κόσμο. Σχεδόν το ήμισυ του παγκόσμιου πληθυσμού ζει με 2,00 δολάρια ημερησίως ή λιγότερο (Chen, Ravallion, 2005). Περισσότεροι από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι παγκοσμίως έχουν εκπαίδευση δημοτικού σχολείου ή και κατώτερη από αυτό, και περίπου 785 εκατομμύρια ενήλικες είναι αναλφάβητοι (Barro, Lee, 2000, Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών, 2007).

Αν η φτώχεια και η ανεπαρκής εκπαίδευση ήταν αίτια τρομοκρατίας, έστω και μικρής έκτασης, ο κόσμος θα ήταν γεμάτος με τρομοκράτες που θα ήθελαν να καταστρέψουν τον τρόπο ζωής των σύγχρονων ανθρώπων. Αντίθετα με το δημοφιλές στερεότυπο, όπως εκφράστηκε από πολλούς θεωρητικούς και ερευνητές, οι απαίδευτες και φτωχές μάζες είναι ιδιαίτερα απίθανο να συμμετέχουν στις πολιτικές διαδικασίες, είτε μέσω νόμιμων είτε μέσω παράνομων μεθόδων και πρακτικών (Kueger, 2008)

Αντί να στρατολογούνται από τις τάξεις των φτωχών, πολυάριθμες ακαδημαϊκές και κυβερνητικές μελέτες διαπιστώνουν ότι οι τρομοκράτες τείνουν να αντλούνται από καλά μορφωμένες, μεσαίες τάξεις ή οικογένειες υψηλού εισοδήματος. Μεταξύ εκείνων που έχουν μελετήσει σοβαρά και αμερόληπτα το ζήτημα, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η φτώχεια δεν έχει καμία σχέση με την τρομοκρατία. Για παράδειγμα, η Έκθεση της 9/11 της Αμερικανικής Επιτροπής ήταν αρκετά σαφής σχετικά με τον ρόλο της οικονομικής στέρησης στην προώθηση των ατόμων να συμμετέχουν στην τρομοκρατία: «Η τρομοκρατία δεν προκαλείται από τη φτώχεια» (Εθνική Επιτροπή για τις Τρομοκρατικές Επιθέσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες, 2004, σελ. 378). Ωστόσο, εξακολουθεί να υφίσταται ο ισχυρισμός ότι η φτώχεια αποτελεί τη βασική αιτία της τρομοκρατίας (Kueger, 2008).

ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τη δεκαετία του 1930, η διεθνής συνεργασία για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας έχει κάνει κάποιες προόδους αλλά με πολύ μικρά βήματα, η οποία περιορίζεται από την απουσία συναίνεσης σχετικά με την αιτιολόγηση της πολιτικής βία. Τον Οκτώβριο του 1970, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών αποφάσισε ότι ήταν καθήκον των κρατών «να απέχουν από την οργάνωση, την υποκίνηση, τη συνδρομή ή τη συμμετοχή σε πράξεις εμφυλίου πολέμου ή τρομοκρατικών ενεργειών», αλλά οι επερχόμενες επιτροπές που συστάθηκαν είτε για τον ορισμό της τρομοκρατίας είτε για την πρόταση μεθόδων αποτροπής φαίνεται ότι δεν έχουν επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα.

Η διεθνής συζήτηση συνεχώς προσανατολίζεται προς την κατεύθυνση των πολιτικών αναλύσεων γύρω από τα υποκείμενα αίτια αλλά και τις διεκδικήσεις των διάφορων τρομοκρατικών ομάδων. Τα πιο αποτελεσματικά διεθνή μέτρα φαίνεται πως έχουν επικεντρωθεί σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, όπως οι επιθέσεις σε άτομα διεθνούς κύρους - όπως διπλωμάτες - για την περιορισμό του πυρηνικού υλικού και την πρόληψη της μεταφοράς χρημάτων που προορίζονται για την ενίσχυση της τρομοκρατίας. Παρόλα αυτά, φαίνεται πως απουσιάζει ο σχεδιασμός ενός μεγαλύτερου παρεμβατικού πλαισίου που θα έχει ενιαίο χαρακτήρα. Μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2001, μόνο έξι ευρωπαϊκά κράτη είχαν συγκεκριμένους αντιτρομοκρατικούς νόμους, οι οποίοι ήταν αρκετά διαφορετικοί μεταξύ τους.

Οι τρομοκράτες, σε γενικές γραμμές, δεν υποκινούνται από τη φτώχεια ή την έλλειψη εκπαίδευσης. Γίνονται φανατικοί και πρόθυμοι να θυσιάσουν αθώους πολίτες (και μερικές φορές και τον εαυτό τους) επειδή επιθυμούν ένθερμα να διεκδικήσουν ένα πραγματικό ή αντιληπτό αίτημα και θεωρούν την τρομοκρατία ως το καλύτερο ή το μόνο μέσο για να το πράξουν. Υπάρχουν μυριάδες λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι έχουν αιτήματα. Ορισμένα από αυτά μπορεί να είναι εθνικιστικά, άλλα να είναι εδαφικά, μερικοί να είναι θρησκευτικά, περιβαλλοντικά, και ούτω καθεξής. Αυτός είναι πιθανώς ο λόγος γιατί η φτώχεια και οι άλλοι παράγοντες έχουν αδυναμίες ώστε να προβλέπουν την συμμετοχή των ατόμων στη τρομοκρατία. Δεν υπάρχει πλέον κάποιο «πρότυπο» που να είναι τυπικό προφίλ ενός τρομοκράτη. Οι εξτρεμιστές που είναι πρόθυμοι να προσφύγουν σε τρομοκρατικές ενέργειες για κάποιο λόγο πιθανώς να υπάρχουν σε κάθε μεγάλο πληθυσμό.

Παρόλα αυτά, αποτελεί γεγονός ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας απαιτεί τοπική και διεθνή δράση σε δύο επίπεδα: αντιμετώπιση τόσο των κινήτρων των τρομοκρατών όσο και των επιχειρησιακών δυνατοτήτων τους. Είναι ευθύνη και καθήκον του κάθε κράτους να προστατεύει τους πολίτες του και να εργάζεται για τη μείωση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων των τρομοκρατικών οργανώσεων μέσω προληπτικών ενεργειών και μερικές φορές και αμυντικού χαρακτήρα που να βασίζονται στην αξιοποίηση πληροφοριακών πόρων. Με την ανάπτυξη της σύγχρονης τρομοκρατίας και τη συνεχιζόμενη διεθνή εξέλιξη της, η σωματική και ηθική βλάβη που προκαλείται από τρομοκρατικές ενέργειες έχει αυξηθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε να απειλούνται αδιαμφισβήτητα η εύρυθμη λειτουργία της ανοικτής κοινωνίας, η παγκόσμια οικονομία και η διατήρηση των ανθρωπιστικών και φιλελεύθερων αξιών. Το γεγονός αυτό καθιστά ακόμη πιο ζωτικής σημασίας τις προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Η αποτελεσματική αντιμετώπιση της απειλής της τρομοκρατίας και των δικτύων του παγκόσμιου jihad απαιτεί μια καλά συντονισμένη και διεπιστημονική συνεργασία, που θα είναι ικανή εκμεταλλεύεται όλους τους δυνατούς πόρους, σε επίπεδο πληροφοριών, οικονομίας, ασφάλειας και διπλωματίας. Οι χώρες που έχουν πολιτικούς, διπλωματικούς και οικονομικούς δεσμούς ή συμφέροντα με τις χώρες που υποστηρίζουν την τρομοκρατία, μπορεί να μην πιέσουν τους να σταματήσουν να παραχωρούν πολιτικό άσυλο σε τρομοκράτες ή να επιτρέψουν την έκδοση τρομοκρατών.

Αυτό απαιτεί όχι μόνο τη σύμπραξη και συνεργασία ορισμένων κρατών, αλλά και την προώθηση της διεθνούς νομοθεσίας κατά της τρομοκρατίας και την αυστηρή επιβολή των εφαρμοστέων συμβάσεων και νόμων. Ως προϋπόθεση, η διεθνής κοινότητα πρέπει να συμφωνήσει σε έναν διεθνή στόχο και την εξεύρεση ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της τρομοκρατίας, που δεν θα είναι ευρύς ή ασαφής, που θα αναφέρεται στην τρομοκρατία ως μια εκτός νόμου μέθοδο λειτουργίας που δεν μπορεί να δικαιολογήσει κανένα στόχο. Ένας τέτοιος ορισμός θα διακρίνει μεταξύ της τρομοκρατίας και άλλων βίαιων μέτρων που αποσκοπούν στην επίτευξη ποινικών ή πολιτικών στόχων. Οι στόχοι αυτών των προσπαθειών - οι οποίες απαιτούν τη συνεργασία των ακαδημαϊκών, των οργανισμών ασφάλειας και των φορέων πληροφοριών – εδράζονται στον δραστικό περιορισμό ή τον τερματισμό της απειλής της τρομοκρατίας. Μόνο όταν καθιερωθεί αυτός ο συντονισμός,

η παγκόσμια κοινότητα μπορεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις επιχειρησιακές δυνατότητες τρομοκρατικών κινημάτων όπως είναι η Jihad και της σύγχρονης τρομοκρατικής απειλής.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abdula, R.A. (2007), Islam, jihad, and terrorism in post-9/11 Arabic discussion boards, *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(3), 1-17
- Anderson, L. (1997), Fulfilling prophecies: State policy and Islamist radicalism, In John L. Esposito (ed), *Political Islam: Revolution, radicalism, or reform?* Boulder, CO: Lynne Rienner
- Arce, D. G. & Sandler, T. (2003), An evolutionary game approach to fundamentalism and conflict. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 159, 132–154
- Armstrong, K. (2005). The label of Catholic terror was never used about the IRA. *The Guardian*, προσπελάσιμο στο:
<http://www.theguardian.com/politics/2005/jul/11/northernireland.july7>
- Ashford, S. (1998), “Terrorism” in R. Chadwick (ed.), *Encyclopedia of Applied Ethics*, Vol. 4, San Diego: Academic Press
- Azam, J.-P. & Delacroix, A. (2006), Aid and the delegated fight against terrorism. *Review of Development Economics*, 10(2), 330–344
- Azam, J.-P. & Thelen, V. (2008), The roles of foreign aid and education in the war on terror. *Public Choice*, 135, 375–397
- Bangura, A.K. (2015), Terrorism and “Islamic terrorism”: The definition debate, *Journal of Islamic Studies*, Vol.3, No. 2, 162-178
- Bangura, A. K. (2010), Terrorism and Islam in Africa, In J. Davis, ed. *Terrorism in Africa: The Evolving Front in the War on Terror*. Lanham, MD: Lexington Books
- Bapat, N.A. (2014) The escalation of terrorism: Microlevel violence and interstate conflict. *International Interactions* 40(4): 568–578.
- Barro, R. & Jong-Wha L. (2000), “International Data on Educational Attainment: Updates and Implications.” Harvard University Center for International Development Working Paper 42
- BBC News, “Libyan leader Muammar Gaddafi appears on state TV”, προσπελάσιμο στο:
<https://www.bbc.com/news/world-africa-12533069>
- Berna, D. (2012), Islamic fundamentalism: A quantitative analysis, *Peace and Conflict Studies*, Vol.19, No. 1, 121-148

- Bernholz, P. (2006), International political system, supreme values and terrorism, *Public Choice*, 128, 221–231
- Blomberg, S.B. Gaibulloev, K. Sandler, T. (2011), Terrorist group survival: Ideology, tactics, and base of operations. *Public Choice* 149(3/4): 441–463
- Brett, M. Fentress, E. (1998), *The Berbers (Peoples of Africa)*, Oxford: Blackwell
- Buyng-Ock, T. (2005), Islamic fundamentalism, Jihad and terrorism, *Journal of International Development and Cooperation*, Vol.11, No.1, 57-67
- Burgoon, B. (2006), On welfare and terror: social welfare policies and political-economic roots of terrorism, *Journal of Conflict Resolution*, 50(2), 176–203
- Campos, N. F. & Gassebner, M. (2009), *International terrorism, political instability and the escalation effect*, Discussion Paper 4061, IZA
- Caplan, B. (2006). Terrorism: the relevance of the rational choice model. *Public Choice*, 128, 91–107
- Castells, M. (1997), *The power of identity*, Oxford: Blackwell Publishers
- Central Intelligence Agency (2007), *CIA World Factbook*
- Chen, S. & Martin, R. (2005), “How Have the World’s Poorest Fared since the Early 1980s?” Policy Research Working Paper 3341. Washington, D.C.: World Bank
- Choueiri, Y. M. (1996), The political discourse of contemporary Islamist movements, In *Islamic fundamentalism*, Abdul Salam Sidahmed, Anoushiravan Ehteshami (ed.), Boulder, CO: Westview
- Choueiri, Y. M., (1990), *Islamic Fundamentalism*, London: Printer Publishers
- Crenshaw, M. (2011), *Explaining terrorism, causes, processes, and consequences*, Routledge
- English, R. (2009), *Terrorism. How to respond*, Oxford University Press
- Euben, R. L. (2002), Killing (for) politics: *Jihad*, martyrdom, and political action. *Political Theory*, 30:4-35
- Faksh, M. A. (1997), *Fundamentalism in Egypt, Algeria and Saudi Arabia*, London: Praeger
- Farah, N. R. 1986. *Religious strife in Egypt: Crisis and ideological conflict in the seventies*. New York: Gordon and Breach Science

Free Muslims Coalition. 2009. The Free Muslims Coalition believes that there can NEVER be a justification for terrorism, προσπελάσιμο στο:
<http://www.freemuslims.org/issues/terrorism.php>

Frey, B. S. & Luechinger, S. (2004), Decentralization as a disincentive for terror, *European Journal of Political Economy*, 20, 509–515

Ganor (2009), “Trends in modern international terrorism” In: Shapira, S.C. Hammond, J.S. Cole. L.A. (eds), *Essentials of Terror Medicine*, Springer: New York

Ganor B. (2007), «The democratic dilemma in counter-terrorism: efficacy vs. democracy and individual rights». In: Ganor B, Azani A, (eds), *Trends in international terrorism and counterterrorism*. Herzliya, Israel: Interdisciplinary Center Publishing House.

Gearty, C. (1991), *Terror*, Faber and Faber: London

Gurr, T. (2005), “Economic factors” In Peter R. Neumann (ed.) Addressing the causes of terrorism, The Club de Madrid Series on Democracy and Terrorism, Vol.1

Gurr, T. (1970), *Why men rebel*, Princeton: Princeton University Press

Haddad, S. Khasan, H. (2002), Islam and terrorism: Lebanese Muslim views on September 11, *Journal of Conflict Resolution*, 46: 812

Halliday, Fred. 2003. *Islam and the Myth of Confrontation: Religion and Politics in the Middle East*. New York, NY: I. B. Tauris

Hamzeh, A. N. (1998), The future of Islamic movements in Lebanon, in Moussalin, A. S. (ed.) *Islamic fundamentalism: Myths and realities*, Ithaca: Ithaca Press

Hoffman, B. (2006) *Inside Terrorism, Revised and Expanded Edition*. New York: Columbia University Press

Humenberger, M. (2018), Dynamics and root causes of recent major terrorist attacks in Europe, Seminar Paper, Vienna School of International Studies

Juergensmeyer, M. (2005), “Religion” in Peter Neumann (ed.), Addressing the causes of terrorism, The Club de Madrid Series on Democracy and Terrorism, Volume I

Kamal, M. (2008), The meaning of terrorism: A philosophical inquiry, *National Excellence for Islamic Studies*, Vol.1, No.1

Katz, M.S. (2016), Is terrorism getting worse? In the West, yes. In the world, no, New York Times, προσπελάσιμο στο:

- <https://www.nytimes.com/2016/08/16/upshot/is-terrorism-getting-worse-in-the-west-yes-in-the-world-no.html>
- Ilhami, D. (1991), *The Doctrine of Jihad Islam*, Islamic Research Foundation of Astan Quds Razavi
- Knapp, M. G. (2003), The concept and practice on jihad in Islam, *Parameters*, 33(1), 82-94
- Knudsen, A. (2002). *Political Islam in South Asia*, Bergen: Chr. Michelsen Institute, προσπελάσιμο στο:
<http://www.cmi.no/pdf/2002/Reports/R%202002-14.pdf>
- Krueger, A. B. & Laitin, D. D. (2008), Kto kogo?: a cross-country study of the origins and targets of terrorism, In Keefer, P., & Loayza, N. (Eds.) *Terrorism, economic development, and political openness*, New York: Cambridge University Press
- Krueger, A. B. & Maleckova, J. (2003), Education, poverty and terrorism: is there a causal connection? *Journal of Economic Perspectives*, 17(4), 119–144
- Kirk, R. M. (1983), Political terrorism and the size of government: a positive institutional analysis of violent political activity. *Public Choice*, 40, 41–52
- Kurrild-Klitgaard, P., Justesen, M. K. & Klemmensen, P. (2006), The political economy of freedom, democracy and transnational terrorism. *Public Choice*, 128, 289–315
- Lai, B. (2007), “Draining the swamp”: an empirical examination of the production of international terrorism, 1968–1998, *Conflict Management and Peace Science*, 24(4), 297–310
- Li, Q. (2005). Does democracy promote or reduce transnational terrorist incidents? *Journal of Conflict Resolution*, 49(2), 278–297
- Mahuda F. A. (1994), The Prospects of Islamic Fundamentalism in the Post-Gulf War Period, *International Journal XLIX* Spring
- Mekhennet, S. & Booth, W. ‘How a dozen young men from a small town secretly plotted the deadliest terrorist attack in Spain in more than a decade’, *The Washington Post*, August 19. 2017.
- Napoleani, L. (2008), ‘The evolution of terrorist financing since 9/11: How the new generation of jihadists fund themselves’ in *Terronomics*, Aldershot, Ashgate

- National Commission on Terrorist Attacks upon the United States (2004), *The 9/11 Commission Report*
- Primortaz, I. (2004), *Terrorism: The philosophical issues*, New York: Palgrave Macmillan
- Roy, Olivier, (1996), *The Failure of Political Islam*, Cambridge: Harvard University Press
- Sageman, M. (2004), *Understanding terror networks*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press
- Sandler, T., & Enders, W. (2004), An economic perspective on transnational terrorism. *European Journal of Political Economy*, 20, 301–316
- Schmid, A.P. (2004), Terrorism: The definitional problem, *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol.36, No.2: 379-380
- Schweitzer, Y. (2001), “Suicide Terrorism: Development and Main Characteristics,” in The International Policy Institute for Counter-Terrorism at the Interdisciplinary Center Herzliya, *Countering Suicide Terrorism: An International Conference* (Jerusalem and Hewlett, NY: Gefen)
- Siddique, B. (2012), Does Poverty Fuel Terrorism? Προσπελάσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2184390> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2184390>
- Stern, J. (2004), “Getting and using the weapons”, In: Howard R, Sawyer R, eds. *Terrorism and counterterrorism – understanding the new security environment*. New York: McGraw-Hill
- Smith, M. Zeigler, S.M. (2017), Terrorism before and after 9/11 – a more dangerous world? *Research and Politics*, 1-8
- Taheri, A. (1987), *Holy terror: The inside story of Islamic terrorism*, London: Sphere Books Limited
- Tavares, J. (2004), The open society assesses its enemies: shocks, disasters and terrorist attacks, *Journal of Monetary Economics*, 51, 1039–1070
- The U.S. State of Department “Country Reports on Terrorism 2012” (May 2013)
- Tibi, B. (2002), *The challenge of fundamentalism: Political Islam and the new world disorder*, Los Angeles, University of California Press.
- Townshend, C. (2002), *Terrorism, a very short introduction*, Oxford: Oxford University Press

UN, (2004), The secretary – General’s high level panel report on threats, challenges and change, προσπελάσιμο στο:

<https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/the-secretary-generals-high-level-panel-report-on-threats-challenges-and-change-a-more-secure-world-our-shared-responsibility/>

U.S. State of Department “Country Reports on Terrorism 2012”, προσπελάσιμο στο:

<https://2009-2017.state.gov/j/ct/rls/crt/2012//index.htm>

Victoroff, J. (2005), The mind of the terrorist: a review and critique of psychological approaches. *Journal of Conflict Resolution*, 49(3), 3–42

Voll, J. O. (1991). Fundamentalism in the Sunni Arab world: Egypt and the Sudan, In *Fundamentalisms observed*, vol. 1, M. E. Marty, R. S. Appleby, (ed), Chicago: University of Chicago Press

Watson, I. Mortensen, A. (2015), “Toxic mix that makes Belgium fertile ground for terrorism” CNN Online, προσπελάσιμο στο:

<https://edition.cnn.com/2015/01/22/europe/belgium-terror-recruiting/index.html>

Young, R. (2004), “Political terrorism as a weapon of the politically powerless”, In: Primoratz, I. (ed), *Terrorism*, Palgrave Macmillan: London

Zang, Xiadong, (1995), Re-understanding: Islamic Fundamentalism, *Korean Journal of the Middle East Studies*, No. 16, KAMES, Seoul